

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи і страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Управління кредитним портфелем банку за матеріалами
АТ «Райффайзен банк»

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування

КВРФБС 017102.01.09.00

Виконала: студентка II курсу,
група ФБСмз-21-1

Підпис, дата

Олександра ХМИЗ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник: канд. екон. наук., доцент

Підпис, дата

Катерина ЛАРІОНОВА

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Нормоконтролер

Підпис, дата

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри ФБСС

д-р. екон. наук., професор

Підпис, дата

Ніла ХРУЩ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

_____ 2022 р.

Зміст

	С.
Вступ	5
1 Теоретико-методичні основи управління кредитним портфелем банку	9
1.1 Сутність кредитного портфеля банку та необхідність ефективного управління ним	9
1.2 Управління кредитним портфелем як складова банківського менеджменту	18
2 Аналітичні основи управління кредитним портфелем банківських установ	27
2.1 Аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019–2021 роки	27
2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності АТ «Райффайзен банк» за 2019-2021 роки	36
3 Напрями вдосконалення управління кредитним портфелем банку за матеріалами АТ «Райффайзен банк»	46
Висновки	66
Список використаних джерел	71
Додатки	76

Вступ

Банківські установи виступають ключовими елементами в системі ринкових відносин, а їх стабільна діяльність та поступовий розвиток – важлива умова реального функціонування ринкової економіки. В сучасних умовах господарювання, які склалися в економіці країни, очевидним є те, що кредитні операції в структурі активних банківських операцій займають провідне місце. Оскільки, основним джерелом доходів банківських установ є отримання прибутку від здійснення кредитних операцій. У зв'язку із цим, головною проблемою, яка сьогодні стоїть перед менеджментом вітчизняних банків, є ефективне формування кредитного портфеля банківських установ. Все це, в свою чергу, зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування сутності управління кредитним портфелем банківської установи, адже від якісної організації кредитних послуг прямо залежить ефективний розвиток банківської системи країни в контексті забезпечення стабільної та прибуткової діяльності вітчизняних банків.

Дослідження особливостей формування кредитного портфеля банків України в сучасних умовах розвитку фінансової системи, з врахуванням негативних наслідків війни, коронакризи, врахуванням її інтеграції у світове господарство, впровадженням новітніх банківських технологій, посиленням конкуренції між банківськими установами видається вкрай актуальним для сучасної теорії й практики організації банківської справи.

Дослідженню питань управління кредитним портфелем банківських установ присвячено значну кількість праць сучасних науковців та практиків. Це відображає важливе місце даного проблемного питання в числі пріоритетів банківської діяльності. Теоретико-методичні основи управління кредитним портфелем банку у своїх працях досліджували такі вчені-економісти як: О. В. Васюренко, Н. І. Версаль, В. В. Вітлінський, С. П. Вожжов, А. С. Гальчинський, І. С. Гуцал, Н.І. Демчук, О. В. Дзюблюк, Е. Дж. Долану, О. Т. Євтух, Б. Едвардсу, Б. С. Івасів, Ю. А. Заруба, О. А. Кириченко, Т. Коху, В. Д. Лагутін, І. О. Лютий, Б. Л. Луців, М.О. Микитин, А. М. Мороз, В. І. Міщенко, Л. О. Примостка, С. К. Реверчук, К. Є. Раєвський, М. І. Савлук,

П. Роуз, Р. І. Тиркало, Я. І. Чайковський та іншим.

Аналіз наукової літератури з проблем управління кредитним портфелем банківських установ показав, що у більшості праць розглядаються окремі проблемні питання організації кредитних відносин банків з індивідуальними позичальниками. Однак, досить важливим є також розглянути основні аспекти кредитних операцій, що стосуються формування концептуальних засад управління кредитним портфелем банківської установи. Це пов'язано з тим, що оцінювання кредитних операцій банку, при якому кожний кредит розглядається відособлено, без зв'язку з іншими кредитами загального портфелю банку, часто призводить до невиправданих ризиків та зниженню платоспроможності та фінансової стійкості банку. Тому, важливим завданням сучасної теорії банківської справи є фундаментальна, системна розробка механізму управління кредитним портфелем банку. Вищезазначені проблемні питання визначають актуальність теми кваліфікаційної роботи.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо процесу управління кредитним портфелем банку та подальшого пошуку напрямів підвищення його якості.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення в кваліфікаційній роботі наступних завдань:

- уточнити сутність поняття «кредитний портфель банку» як окремої дефініції;
- систематизувати основні фактори впливу на кредитний портфель банківської установи;
- розробити концептуальні основи управління кредитним портфелем банку;
- проаналізувати сучасний стан кредитного портфеля банків України за 2019–2021 роки;
- проаналізувати фінансово-господарську діяльність АТ «Райффайзен банк» за 2019-2021 роки;
- дослідити особливості управління кредитним портфелем АТ «Райффайзен банк»;
- розробити шляхи удосконалення управління кредитним портфелем АТ

«Райффайзен банк».

Об'єктом дипломної роботи - є процес управління кредитним портфелем банківської установи.

Предметом дослідження – є сукупність теоретико-методичних та практичних положень щодо управління кредитним портфелем банків України в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження і розв'язання поставлених завдань у роботі використовувались загальнонаукові прийоми та методи наукового пізнання. Варто відзначити використання таких методів наукового дослідження: наукова абстракція та логічне узагальнення (в процесі розвитку категоріально-понятійного апарату дослідження); порівняння, групування і узагальнення економічних показників (для аналізу кредитного портфеля банків України); метод причинно-наслідкового зв'язку (для обґрунтування особливостей дії факторів впливу на якість та структуру кредитного портфеля банку); метод теоретичного узагальнення (для розкриття теоретичних аспектів кредитного портфеля банку, місця кредитних операцій у структурі банківських активів); абстрактно-логічний метод (для визначення шляхів удосконалення процесу управління кредитним портфелем банку).

Інформаційною базою для проведення аналітичних досліджень були законодавчі акти України, постанови та матеріали Національного банку України, інформаційні матеріали АТ «Райффайзен банк», матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань; наукові дослідження та праці вітчизняних, зарубіжних науковців та практиків; електронні ресурси мережі Інтернет, з питань особливостей управління кредитним портфелем банку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних положень та обґрунтуванні теоретико-методичних засад процесу управління кредитним портфелем банків в умовах економічної нестабільності:

удосконалено:

- визначення поняття кредитного портфеля, пропонується розглядати як сукупність наданих банківською установою кредитів, сформовану з метою одержання запланованого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику. В даному визначенні

«кредитного портфеля» знайшли відображення три ключові пов'язані між собою аспекти діяльності банківської установи – ризик, дохідність, ліквідність. Дані параметри найбільш доцільно аналізувати саме з позицій всієї сукупності виданих кредитів в рамках кредитного портфеля конкретного банку. Кредитний портфель банківської установи і повинен розглядатись як єдиний об'єкт управління зі структурою, що систематизовано за видами кредитів, типами позичальників, термінами, умовами кредитування, напрямками вкладень з відповідним рівнем кредитного ризику для банку та дохідності (с. 13);

– організаційно-економічний механізм управління кредитним портфелем банку, який віддзеркалює основні засади здійснення кредитної діяльності банку, а також визначає організаційні аспекти управління кредитним ризиком та регламентує дії працівників, залучених до кредитного процесу. Застосування такого механізму управління кредитним портфелем банку на практиці дозволить забезпечити заплановані рівні дохідності, ризиковості та ліквідності в рамках відповідних методів, принципів, важелів, інформаційних потоків і це надасть змогу оперативно адаптувати діяльність банку до негативного впливу зовнішніх факторів (с. 58).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2022 року), м. Хмельницький, ХНУ; I Всеукраїнській науково-практичній конференції присвяченої пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича «Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України» (27-28 жовтня 2022 року), м. Хмельницький, ХНУ.

Публікації. Положення наукової новизни, пропозиції та висновки кваліфікаційної роботи опубліковані у двох наукових працях загальним обсягом 0,38 друк. арк.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 46 найменувань і 13 додатків. Основний текст викладено на 76 сторінках, робота містить 12 рисунків, 15 таблиць.

1 Теоретико-методичні основи управління кредитним портфелем банку

1.1 Сутність кредитного портфеля банку та необхідність ефективного управління ним

Успішний розвиток банківської системи є важливою складовою ефективного розвитку економіки країни. Діяльність банківських установ у сучасному світі залежить, як від розвитку подій на внутрішньому фінансово-економічному ринку, так і від зовнішніх факторів. Зовнішні потрясіння (коронокриза, введення воєнного стану тощо) та циклічні коливання економіки змушують шукати нові підходи до управління кредитним портфелем вітчизняних банківських установ. Саме від здійснення кредитних операцій вітчизняні банківські установи одержують найбільшу частину доходів. Останнім часом для більшості українських банків проблема низької якості кредитного портфеля постала досить гостро у зв'язку зі зростанням обсягів проблемної заборгованості. Саме тому, вдосконалення теоретичного підґрунтя щодо сутності та класифікації кредитного портфеля має важливе значення для подальшої успішної управління ним.

Кредит є одним з найвагоміших стимулів розвитку економіки країни, оскільки за допомогою кредитування між суб'єктами фінансового ринку здійснюється процес прискорення обігу капіталу на різних рівнях економіки, підвищується прибутковість та рентабельність виробництва. За допомогою кредиту здійснюється перерозподіл грошових коштів від одних підприємств, галузей, регіонів до інших, також розширюються масштаби функціонування капіталу, він стає гнучкішим та мобільнішим. Також, за допомогою кредиту забезпечується безперервність кругообігу капіталу та процес реалізації товарів, що особливо важливо в період нестабільності розвитку економіки країни.

Розглянемо головні наукові підходи до трактування сутності кредитного портфеля різними науковцями та практиками (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Основні наукові підходи до визначення сутності «кредитний портфель»

Автор	Визначення «кредитного портфеля»
1. Місце кредитного портфеля при здійсненні операцій з кредитування	
1.1 Калініченко Л.Л. [19]	Кредитний портфель це сукупність кредитів структурованих за терміном, валютою, ступенем ризику з метою отримання дохідності наданих банком усім суб'єктам господарювання різних галузей економіки з метою отримання прибутку
1.2 Арбузов С. [3]	Кредитний портфель – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку
1.3 Бондаренко Л. [4]	Кредитний портфель банку – це сукупність виданих позик, які класифікуються на основі критеріїв, що пов'язані з різними чинниками кредитного ризику чи способами захисту від нього
1.4 Рясних Є.Г., Пономарьов М.О., Микитин М.О. [37]	Кредитний портфель комерційного банку – сукупність кредитів, наданих банком на певну дату для одержання доходу у вигляді відсотків
1.5 Панова Г. С. [39]	Кредитний портфель банку – це величина мобілізованих коштів у вигляді кредитів, виданих фінансово-кредитним установам, торгово-промисловим організаціям, приватним установам за мінусом резервів ліквідності
1.6 Стельмах В.С. [30]	Кредитний портфель визначається як сукупність всіх банківських позик, які структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку
2. Місце кредитного портфеля у загальному обсязі банківських операцій	
2.1 Бугель Ю. В. [6]	Кредитний портфель банку – це комплексний інструмент управління (активами та пасивами) банку
2.2 Карпенко В.В. [21]	Кредитний портфель банку – це сукупність фінансових активів, переважно кредитів.
Сало І., Криклій О. [28]	Кредитний портфель – це сукупність залишків за кредитними рахунками на певну дату, які групуються за різними ознаками, зокрема і за видами кредиту, за видами забезпечення, за рівнем прибутковості, за складом кредитоотримувачів та ін.
3. Місце кредитного портфеля на рівні державної кредитної політики	
3.1 Голуб В. М. [13]	Кредитний портфель банку – важливий інструмент управління кредитною діяльністю комерційного банку, що має спрямовувати його стратегічну політику та поточну діяльність на виконання завдань державної кредитної політики

Джерело: систематизовано автором на основі [3; 4; 6; 13; 28; 30; 37; 39]

Як видно з таблиці 1.1 єдиного підходу до трактування сутності «кредитний портфель» не існує, це підтверджує багатоаспектність даної категорії. В науковій літературі виділяється кілька підходів до інтерпретації поняття «кредитний портфель». Зокрема, науковці [3; 4; 19; 30; 37; 39], які були віднесені до першої групи, розглядають «кредитний портфель» як «сукупність виданих позичок», тим самим звужуючи це поняття враховуючи лише здійснення кредитної операції банківською установою.

Друга група науковців [6; 21; 28], наголошують на тому, що «кредитний

портфель» є складним управлінським процесом, що характеризує вибір напрямків вкладень, тобто плановані дії, цим підкреслюється особливе значення кредитування серед інших банківських послуг.

Третя група підходів до інтерпретації поняття «кредитний портфель» відображає значення здійснення кредитних операцій на макрорівні, тобто розглядається роль та значення кредитного портфеля не тільки на мікрорівні, але і на загальнодержавному.

Розглянемо більш детально сутність поняття «кредитний портфель банку», з точки зору фінансистів які входять до першої групи. В «Енциклопедії банківської справи України» та «Банківській енциклопедії» «кредитний портфель визначається як сукупність всіх банківських позик, які структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку» [3; 30]. Однак, на нашу думку, це поняття не достатньо повно розкриває суть кредитного портфеля, оскільки враховує лише здійснення кредитної операції банківською установою відповідно до визначеної кредитної політики.

Науковець Панова Г.С. розглядає сутність кредитного портфеля як «величину мобілізованих коштів у вигляді кредитів за мінусом резервів ліквідності» [39]. Це визначення розширяє поняття кредитного портфеля, оскільки включає те, що для банку необхідно спочатку направити свої зусилля на те щоб залучити в достатньому обсязі грошові кошти, а потім вже їх видавати у вигляді кредитів своїм клієнтам.

Юлія Бугель вважає, що кредитний портфель банківської установи необхідно розглядати у вузькому та широкому значеннях. Тобто, у широкому значенні «кредитний портфель банку – це комплексний інструмент управління активами та пасивами банку», а у вузькому значенні – «це набір кредитних інструментів для досягнення високого рівня доходу у поточному періоді; високих темпів приросту очікуваного доходу у майбутній довгостроковій перспективі; мінімізації ризиків кредитного портфеля; дотримання необхідної ліквідності кредитного портфеля; забезпечення максимального ефекту від податкових пільг». Підводячи підсумок, авторка дає власне визначення «кредитного портфеля – як сукупність банківських позичок, які надаються корпоративним клієнтам та фізичним особам для забезпечення їх виробничих та

соціальних потреб, що структуровані за певними форматами відповідно до завдань кредитної політики банку та відображають результати реалізації її» [7]. Воно є найбільш науково обґрунтованим і розширеним серед понять «кредитного портфеля банку», які систематизовані в першу групу наукових підходів даної дефініції.

Як складова категорії фінансів кредит відтворює в сукупному кількісному і якісному аспектах напрями й результати кредитної діяльності банківської установи. Друга група науковців [7; 21; 28], розглядає поняття «кредитного портфеля» з точки зору його місця у загальному обсязі банківських операцій. Наприклад, Карпенко В.В. вважає, що «кредитний портфель – це сукупність фінансових активів, переважно кредитів», а Сало І., що «це сукупність залишків за кредитними рахунками на певну дату».

Заслуговує на увагу також точка зору на поняття кредитного портфеля науковця Голуба В. М., який «вважає його важливим інструментом управління кредитною діяльністю банківською установою, який має спрямовувати його стратегічну політику на поточну діяльність та виконання завдань державної кредитної політики», тобто він розглядає це поняття не тільки в рамках окремо взятого банку, а виносить його на макрорівень [13].

На основі аналізу таблиці 1.1 можна зробити висновок, що більшість авторів визначають «кредитний портфель банку» як сукупність різних видів банківських позик або різних кредитних інструментів.

Однак, як вже зазначалося вище, такі підходи мають дещо спрощений характер та не відображають ключової ролі банківського кредитування в системі операцій банківських установ. Тобто, при виробленні методичних основ формулювання поняття «кредитного портфеля» необхідно спиратися передусім на основні принципи діяльності банківської установи, які відображають його стратегічні цілі та конкретні умови функціонування на фінансовому ринку.

З визначення стратегічних цілей діяльності банківської системи впливають завдання які покладені в основу формування кредитного портфеля конкретного банку. Кредитний портфель утворює основу активів банку і є відображенням сукупності здійснюваних кредитних операцій, оскільки саме кредитні операції є найбільш прибутковими. Зрозуміло, що стратегічні цілі

діяльності банку потребують деталізації при розробці завдань формування його кредитного портфеля.

Кредитний портфель банківської установи формується з основною метою - це одержання максимального прибутку при мінімальних ризиках. Водночас враховуючи те, що кредити займають найбільшу частку у загальній величині активів банку, вони справляють вирішальний вплив на ліквідність та фінансову стійкість банку. Це визначається, насамперед, рівнем кредитного ризику та може напряду вплинути на здатність банківської установи виконувати свої зобов'язання, тобто і на платоспроможність. Платоспроможність банківської установи в даному контексті треба розуміти як здатність банку своєчасно та у повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання. В свою чергу, платоспроможність в контексті формування банківською установою кредитного портфеля треба розуміти в широкому сенсі слова, тобто не лише як здатність відповідати за зобов'язаннями в пасивах, але й здатність видавати позики в міру надходження заявок від клієнтів банку на одержання кредиту, тобто, формувати кредитний портфель.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що обрання трьох пріоритетів серед загальних цілей діяльності банківської установи – підтримка необхідного рівня платоспроможності, мінімізація кредитних ризиків, забезпечення належної дохідності, можна вважати ключовими завданнями кредитної діяльності банку, а значить і основними цілями формування власного кредитного портфеля банку.

На основі проведеного аналізу наукові підходи до визначення сутності «кредитний портфель», на нашу думку, поняття кредитного портфеля банку можна визначити як сукупність наданих банківською установою кредитів, сформовану з метою одержання запланованого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику. В даному визначенні «кредитного портфеля» знайшли відображення три ключові пов'язані між собою аспекти діяльності банківської установи – ризик, дохідність, ліквідність. Дані параметри найбільш доцільно аналізувати саме з позицій всієї сукупності виданих кредитів в рамках кредитного портфеля конкретного банку. Кредитний портфель банківської установи і повинен розглядатись як єдиний

об'єкт управління зі структурою, що систематизовано за видами кредитів, типами позичальників, термінами, умовами кредитування, напрямками вкладень з відповідним рівнем кредитного ризику для банку та доходності.

З метою ефективного управління кредитним портфелем банку виникає необхідність систематизації видів кредитного портфеля за різними ознаками. Дослідивши дане питання в економічній літературі [4; 9; 19; 32], узагальнемо різні види кредитного портфеля в єдину розширену та науково обґрунтовану класифікацію кредитного портфеля (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 – Систематизації видів кредитного портфеля банку за різними ознаками

Ознака	Види кредитного портфеля	Характеристика
1	2	3
Тип клієнта	Клієнтський портфель	залишок заборгованості за банківськими кредитними операціями з юридичними та фізичними особами на конкретну дату
	Міжбанківський портфель	це портфель який включає тимчасово вільні грошові ресурси банків які залучаються і розміщується іншими банками у формі міжбанківських депозитів чи кредитів
Концентрація операцій певного виду	Диверсифікований портфель	розподіл кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон); за термінами (короткострокові, довгострокові кредити); за валютами;
	Концентрований портфель (не диверсифікований)	характеризується високою питомою вагою кредитів певного виду і високим ступенем ризиків концентрації
Кількісна характеристика	Валовий портфель	сукупний обсяг наданих банком кредитів на встановлений момент часу
	Чистий портфель	це валовий портфель за мінусом суми резервів, яка передбачена на покриття можливих збитків
Якість обслуговування кредиту	Портфель непрацюючих кредитів	непрацюючими визначено кредити, за якими відбулася подія дефолту. Дефолт визначається фактом прострочення платежу за активом понад 90 днів, або неможливістю вчасного погашення боргу позичальника без стягнення забезпечення. Даний вид кредитного портфеля характеризується високим рівнем ризику
	Портфель кредитів які не відносяться до непрацюючих	кредити у портфелі банку не мають ризику або їх ризик є мінімальним
Види валют	Портфель валютних кредитів	сукупність кредитів, виданих в іноземній валюті.
	Портфель кредитів у національній валюті	сукупність кредитів, виданих у національній валюті

Кінець таблиці 1.2

1	2	3
Ліквідність кредитного портфеля	Високоліквідний портфель	включає переважно короткострокові кредити
	Середньоліквідний портфель	включає переважно середньострокові кредити
	Низьколіквідний портфель	включає переважно довгострокові кредити
	Неліквідний портфель	включає переважно сумнівні та безнадійні позички
Надійність кредитного портфеля	Високонадійний кредитний портфель	складається з кредитів елітним позичальникам, з високоліквідним забезпеченням або під гарантії уряду
	Надійний кредитний портфель	складається з кредитів з забезпеченням або під гарантії
	Ненадійний кредитний портфель	складається з бланкових кредитів, кредитів ненадійним позичальникам тощо
Фінансова дисципліна позичальник	Портфель стандартних кредитів	проценти та сума основного боргу за кредитами в портфелі банку сплачуються вчасно, без прострочення платежу
	Портфель пролонгованих кредитів	на основі клопотання позичальника строки погашення за кредитами в кредитному портфелі були перенесені на пізніший термін
	Портфель прострочених кредитів	строк погашення кредитів у портфелі банку, установлений кредитним договором, минув, а позикові кошти вчасно не повернені позичальником
	Портфель безнадійних кредитів	позикові кошти вчасно не повернені позичальником і не має

Джерело; систематизовано автором відповідно джерел [4; 9; 19; 32]

Запропонована комплексна класифікація кредитного портфеля дозволяє всебічно розглянути це поняття і розробити дієві заходи щодо його оптимізації та управління ним.

На формування кредитного портфеля банківської установи впливають майже завжди одночасно як внутрішні так і зовнішні фактори (рисунок 1.1).

Необхідно зазначити, що зовнішні фактори не залежать від діяльності банківських установ та їх керівництво не може на них впливати, а тільки повинно своєчасно враховувати їх при розробці кредитної політики банку. Стан економіки країни, урядова політика країни, зміни на валютному ринку впливають на кредитну діяльність банківських установ як безпосередньо, так й опосередковано через вплив на їх клієнтів. На внутрішні фактори може напряму впливати керівництво банку і тому своєчасно їх враховувати в кредитній діяльності банку [40, с. 165].

Вихідними елементами управління кредитним портфелем в банківських установах є принципи формування портфеля. Принципи побудови кредитного портфеля являють собою головні правила, вихідні положення, умови, в яких відображаються прийнятні об'єктивні закономірності, закони, якими керуються

банківські установи у процесі формування своїх кредитних портфелів. Такі правила та положення визначаються природою кредитного портфеля, суспільними умовами у яких відбувається його формування [26, с. 81].

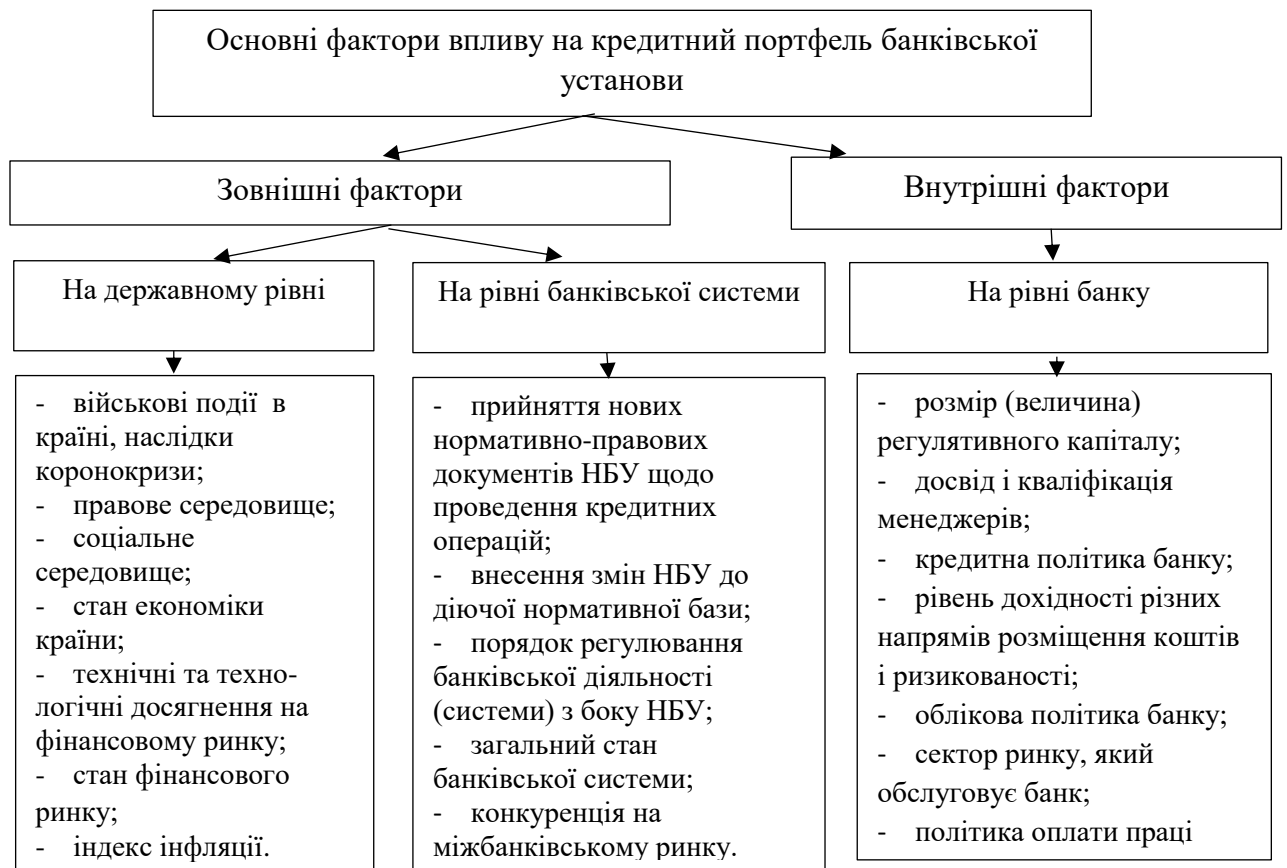

Рисунок 1.1 – Фактори впливу на кредитний портфель банківської установи

Джерело: систематизовано автором за джерелами [33; 38; 40]

Принципи формування кредитного портфеля банківської установи можна поділити на загальні та спеціальні, які представлені в таблиці 1.3.

При формуванні своїх кредитних портфелів всі банківські установи можуть керуватися загальними принципами, в той же час спеціальні принципи індивідуальні для кожного банку та можуть відрізнятися залежно від сформованих цілей та специфіки його спрямованості.

Дотримання запропонованих принципів формування кредитного портфеля банку виступає вагомим фактором забезпечення дієвості механізму формування кредитного портфеля та стабільності роботи банку загалом. Вони виступають основою технології управління кредитним портфелем банківської установи, оскільки слугують вихідними умовами банківської діяльності, спрямованими на реалізацію завдань, що визначені стратегією кредитної політики банку. Процес

формування кредитного портфеля як окремим банком так і банківської системи загалом є складним, безперервним та вимагає уваги фахівців, високого рівня професійної підготовки.

Таблиця 1.3 – Систематизація принципів формування кредитного портфеля

Критерії систематизації	Принципи	Характеристика
1	2	3
Загальні	законності	банк має обов'язково дотримуватись законодавчо-нормативних документів які розробляє і впроваджує Національний банк [4, с. 32].
	науковості	банк постійно повинен впроваджувати науково-технічні інновації в кредитній діяльності, для того щоб бути конкурентоспроможним, своєчасно враховувати негативний вплив зовнішніх факторів та притримуватися кредитній політиці банку
	цілісності	цей принцип передбачає поєднання дій в цілісній цільовій програмі яка відповідає кредитній політиці банку, де окремі відділи банку, їх завдання виступають взаємопов'язаними елементами, що наділені своїм місцем та роллю в ході побудови кредитного портфеля [9, с. 110].
	систематичності	планування сприяє поетапному досягненню поставлених кредитною політикою банку завдань
	конкретності	потрібно вивчати конкретні параметри, напрями, етапи в побудові кредитного портфеля банківської установи, аналізувати їх ефективність в конкретних обставинах, готувати висновки й пропозиції для практичного застосування [12, с. 91].
	дохідності	при формуванні кредитного портфеля необхідно аналізувати й знаходити найбільш прийнятні умови для надання кредитних послуг, які б забезпечили не лише повернення позики, але й максимально можливий дохід при прийнятному рівні ризику для банку
	ліквідності	передбачає здатність банку у повному обсязі в найкоротші терміни забезпечити себе грошовими коштами у разі непередбачуваних подій
Спеціальні	мінімізації ризиків	передбачає при здійсненні формування і регулювання кредитного портфеля банківської установи враховувати всі можливі ризики, що можуть негативно відобразитись на його структурі на обсязі
	цілеспрямованості	передбачає втілення в життя поставленої мети щодо управління кредитним портфелем банківської установи, оскільки банки мають бути послідовними у проведенні власної кредитної політики
	ієрархічності	централізоване встановлення лімітів, правил, обмежень тощо та доведення їх для безперечного виконання виконавцями, які несуть відповідальність за виконання кредитної політики банку
	зваженості	дотримання оптимального співвідношення ризиковості та прибутковості при формуванні кредитного портфеля банку

Джерело: систематизовано автором за джерелами [4; 9; 12; 19]

Підводячи підсумок у дослідженні понятійно-категоріальний апарату кредитного портфеля банку можна зробити висновок, що кредитний портфель банку слід розглядати не як просту сукупність наданих позичок, що є результатом хаотичного проведення активних операцій, а як структурований портфель активів, що піддається сегментації, оцінці, класифікації та управлінню, характер якого документально заздалегідь визначається кредитною політикою щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку на основі принципів кредитування.

Особливо важливим завданням, що постає перед керівництвом банків є налагодження ефективного процесу управління кредитним портфелем банківської установи. Основні теоретико-методичні засади та практичні рекомендації здійснення даного процесу будуть розглянуті в подальших підрозділах кваліфікаційної роботи.

1.2 Управління кредитним портфелем як складова банківського менеджменту

Сучасний стан банківської системи орієнтує банківські установи на здійснення збалансованого управління кредитним портфелем. Збалансоване управління кредитним портфелем банківської установи передбачає розподіл ризиків пропорційно між субпортфелями та індивідуальними-портфелями, ефективне планування дохідності активних операцій із врахуванням вартості залучених коштів та планування темпів капіталізації.

Складність управління кредитним портфелем банківської установи обумовлена різноманітністю чинників які на нього можуть вплинути, а саме впливом зовнішнього середовища, фазою економічного циклу і загальною кон'юнктурою ринку, де пріоритетними необхідно розглядати рівень платоспроможності юридичних і фізичних осіб. Кризові явища у реальному секторі економіки та фінансовому ринку, напряду впливають на зниження кредитоспроможності більшості позичальників, впливаючи негативно на

повернення кредитних ресурсів банків. Кредитування займає головне місце в банківській діяльності, тому потребує ефективної організації і постійного удосконалення управління кредитним портфелем банківської установи.

Дослідження проблем організації управління кредитним портфелем банківської установи з позицій практичної діяльності є необхідним для підвищення ефективності банківської діяльності. Однак необхідно врахувати, що кредитний портфель банківської установи виступає одним із найвагоміших компонентів у структурі відсоткових доходів і, в той же час, є одним із найризикованіших напрямків банківської діяльності.

В науковій літературі не існує єдиного поняття «управління кредитним портфелем» банку. Наприклад Дзюблюк О.В. розглядає дане поняття, «як функцію вищого керівництва банківської установи, яка вимагає виявлення всіх існуючих ризиків та визначення того їх максимально допустимого рівня, який банк готовий прийняти» [14, с. 109]. Інші автори, наприклад Васюренко О.В. стверджують, що «управління кредитним портфелем банку є одним з базових елементів, що визначає його кредитну політику» [8, с. 159].

Науковець Чуб П.М. визначає «управління кредитним портфелем банку, як процес, що складається із п'яти послідовних етапів, а саме розробки кредитної політики; аналізу кредитного ринку; формування кредитного портфеля банку; перегляду кредитного портфеля; оцінки ефективності та якості кредитного портфеля» [46, с. 6].

Багато авторів, розглядають поняття управління кредитним портфелем, в першу чергу з позиції ризиковості проведення кредитних операцій. Наприклад, Ю. Серик, зазначає, що «управління кредитним портфелем банківської установи має за мету балансування та стримування ризику усього портфеля, контролювати структуру кредитного ризику, що притаманний тим чи іншим ринкам, клієнтам, позичковим інструментам, кредитам та умовам діяльності» [29, с. 71].

Основні етапи управління кредитним портфелем банку досліджував також О.В. Дзюблюк, розглядаючи етап вибору методів впливу на кредитний ризик, де відзначав «...вимоги щодо надання забезпечення – це метод впливу на кредитний ризик, що дозволяє банку у разі неповернення позички повністю або частково компенсувати витрати за кредитними операціями» [15, с. 113-114].

Систематизувавши погляди різних науковців до поняття «управління кредитним портфелем», ми можемо зробити висновок, що управління кредитним портфелем банківської установи – це сукупність цілей, функцій, принципів, інструментів, специфічних методів та прийомів цілеспрямованого, безперервного впливу керуючої системи (суб'єкт управління) на керовану (об'єкт управління) з метою своєчасної моніторингу та оцінки кредитного портфелю щодо мінімізації кредитного ризику та досягнення заданих параметрів дохідності від кредитної діяльності.

Виходячи з даного визначення, систему управління кредитним портфелем банківської установи, можна розглядати як об'єднання двох підсистем, керуючої підсистема (служба безпеки банку, кредитний і юридичний департаменти; управління по роботі з проблемними активами та заставними операціями), яка здійснює управлінський вплив на керовану підсистему (кредитний портфель банківської установи та пов'язані з його управлінням ризику) [22].

Розробка концепції управління кредитним портфелем банку лежить в основі реалізації стратегічних цілей кредитної політики банківської установи (Додаток А, рисунок А.1). Розробка концепції управління кредитним портфелем банку дозволить керівництву банку до кінця зрозуміти свою роль та функції у процесі реалізації практичних дій, спрямованих на формування оптимального кредитного портфеля банківської установи. Слід також зазначити, що ефективність управління кредитним портфелем банківської установи залежить від адекватності способів оцінки кредитного ризику, системності та методів контролю за ним, своєчасності системи реагування з боку банківської установи та регулятора (центрального банку).

Сутність концепції управління кредитним портфелем банківської установи сформулюємо як ряд послідовних етапів реалізації банківським менеджментом практичних заходів щодо управління портфелем банківських позичок з метою забезпечення максимальної дохідності кредитних операцій при мінімальному рівні кредитного ризику. Реалізація на практиці банківською установою відповідної концепції відображає по суті увесь комплекс заходів щодо кредитного обслуговування своїх клієнтів. Починати необхідно з визначення основної мети і задач кредитної діяльності банку, видачі різних видів кредитів

окремим позичальникам (застосовуючи принцип диверсифікації), зменшенням кредитних ризиків та закінчувати управлінням кредитним портфелем як єдиної цілісної сукупності кредитних вкладень банківської установи, утворення якої має на меті по-перше, забезпечення належного рівня прибутковості його кредитних операцій, по-друге - мінімізацію ризиків можливих втрат.

Таким чином, встановлення сутності та призначення концепції управління кредитним портфелем банку дозволяють менеджерам банку безпосередньо перейти до розробки її конкретної структури як певного єдиного документа, який буде регламентувати послідовність та порядок дій банківських працівників щодо управління кредитним портфелем. Розглянемо більш детально відповідні основні складові частини визначеної вище концепції управління кредитним портфелем банківської установи.

Структура концепції управління кредитним портфелем банку формується з цілого ряду послідовних етапів реалізації банківським менеджментом певних заходів щодо досягнення стратегічних цілей кредитної політики, а саме досягнення максимального прибутку за прийняттого рівня ризику. Даний концептуального підходу до управління кредитним портфелем банку охоплює всі етапи кредитної діяльності на рівні банківської установи загалом, а не тільки взаємини з окремо взятими позичальниками, що є його перевагою і дає в повній мірі виконати всі завдання кредитної політики банку.

Запропонована структура концепції управління кредитним портфелем банківської установи, складається з двох частин – підготовчо-аналітичної та формувально-коригуючої (рисунок 1.2).

Запропоновані частини концепції управління кредитним портфелем можуть слугувати основою для вираження двох базових функцій процесу управління кредитним портфелем:

- перша функція інформаційно-аналітична – вона передбачає здійснення комерційним банком усього комплексу заходів щодо підбору та аналізу інформації про рух кредитних коштів у різних сферах застосування на основі обраних параметрів якості взаємин із позичальниками, що виражається запланованим рівнем дохідності та якості кредитного портфеля (рівнем кредитного ризику). Друга функція інформаційно-аналітична – виражає по суті

роль кредитного портфеля банківської установи як класифікатора сфер застосування наданих кредитів. Дана функція передбачає поділ клієнтів на певні групи, надаючи усю необхідну інформацію про можливість надання переваг тим із них, які є фінансово стабільними, платоспроможними і по яких кредитний ризик є найменшим;

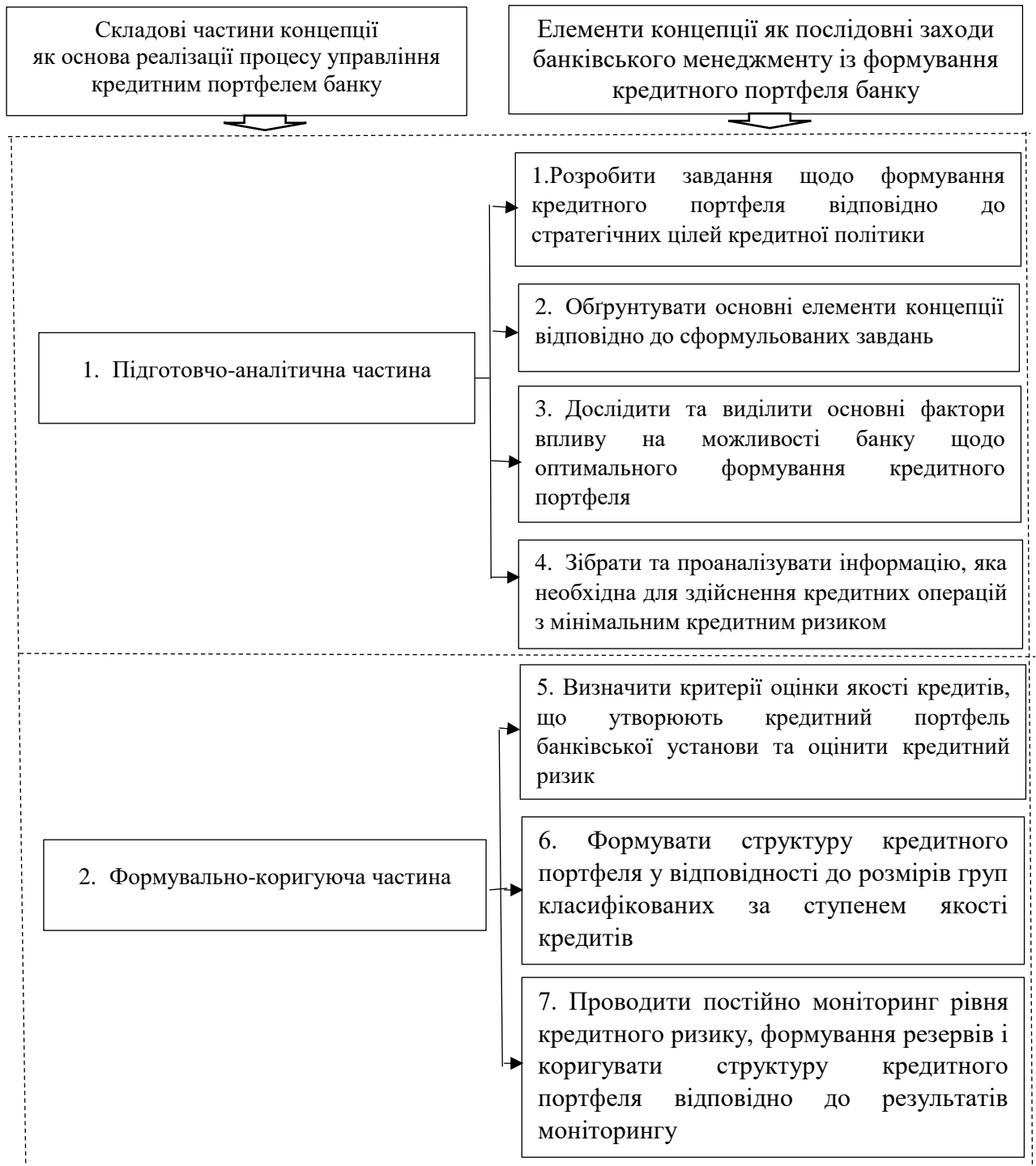

Рисунок 1.2 - Структура концепції управління кредитним портфелем банку

Джерело: розроблено автором на основі джерел [19; 22]

- друга функція оптимізаційна – передбачає виконання заходів із диверсифікації кредитного портфеля задля зниження рівня кредитного ризику та забезпечення надійного повернення наданих у тимчасове користування вільних грошових коштів банківської установи. Оскільки, основна частка доходів комерційних банків одержується саме від кредитної діяльності, тому якісний кредитний портфель є запорукою ефективної діяльності банку, а це означає, що реалізація оптимізаційної функції визначає можливості банківської установи щодо поліпшення своєї фінансової надійності та дохідності.

Підготовчо-аналітична частина концепції управління кредитним портфелем банку забезпечує вихідні засади реалізації кредитної політики банку. Складові першої частини концепції виражають сукупність послідовних заходів щодо обґрунтування цільового спрямування кредитної діяльності банку, починаючи від визначення завдань формування кредитного портфеля до аналітичної обробки інформації, необхідної для здійснення позичкових операцій, які у сукупності цей портфель і утворюють. Розглянемо детально кожен із складових першої частини концепції управління кредитним портфелем банку.

По-перше – розробка завдання щодо формування кредитного портфеля відповідно до стратегічних цілей кредитної політики має забезпечувати можливість ефективного управління кредитними операціями банку. Тому, основними завданнями найбільш доцільно, виділити такі, які визначають конкретне практичне значення концепції формування кредитного портфеля, а саме:

- забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень, пов'язаних із кредитними операціями, що супроводжуються адекватною оцінкою рівня кредитного ризику за кожною операцією та, як наслідок, підвищення якості кредитного портфеля;

- чітке формулювання повноважень підрозділів банку і професійні обов'язки працівників у процесі реалізації кредитних послуг, що є необхідною умовою раціональної організації роботи банківської установи у процесі взаємодії із різними групами клієнтів банку;

- врахування потреб позичальників банківської установи у позичених коштах відповідно до галузевих, регіональних, технологічних особливостей

діяльності клієнтів, що має характеризувати стійкі конкурентні позиції банківської установи на фінансовому ринку, визначаючи об'єктивний зв'язок структури портфеля кредитних вкладень із станом розвитку економіки і кон'юнктурою ринку;

– створення необхідних умов для покращення якості кредитного портфеля банківської установи, діагностики непрацюючих кредитів, їх аналізу та шляхів усунення відповідно до внутрішніх стандартів мінімізації кредитного ризику як на рівні індивідуального позичальниками, так і на рівні кредитного портфеля банку загалом.

По-друге – обґрунтування основних елементів концепції управління кредитного портфеля банку відповідно до сформульованих завдань передбачає, що даний документ має у своїй основі включати певний базовий набір елементів, які характеризують конкретне наповнення кредитної діяльності комерційного банку, виходячи із стратегічних цілей розробленої ним кредитної політики. До числа елементів, які формують організаційно-економічні основи управління кредитним портфелем банківської установи, відносяться наступні:

– процес управління кредитним портфелем комерційного банку не є замкнутим виключно тільки на сфері кредитної діяльності, оскільки керівництво банку повинно постійно враховувати ще особливості реалізації інших банківських операцій, а саме, які стосуються формування капітальної бази та залучених ресурсів, оскільки необхідно постійно визначаючи потенційні можливості банку надавати вільні грошові кошти у тимчасове користування;

– стан та якість кредитного портфеля банку визначає його ліквідність, дохідність і фінансову стійкість, що передбачає необхідність обов'язкового врахування керівництвом банку усіх можливих напрямів впливу, як загального обсягу, так і структури наданих позичок на різні аспекти функціонування банківської установи;

– формування кредитного портфеля має супроводжуватися постійним систематичним аналізом стану кредитного портфеля банківської установи з точки зору оцінки його структури та якості у динаміці задля пошуку можливостей мінімізувати імовірність виникнення кредитного ризику, виходячи із змін ринкової кон'юнктури та зниження платоспроможності різних груп

клієнтів;

– управління кредитним портфелем є основою для прийняття управлінських рішень різними підрозділами банківської установи, робота яких ґрунтується на використанні інформації про склад та структуру банківських кредитних вкладень, рівень їх ризику та дохідність, із чого випиває можливість здійснення інших банківських операцій виходячи із стратегічних цілей функціонування банківської установи на фінансовому ринку.

По-третє – дослідження та виділення головних факторів впливу на можливості банку щодо оптимального формування якісного кредитного портфеля комерційного банку є важливим етапом розробки цілісної концепції банківської діяльності. З метою досягнення основної мети кредитної політики при формуванні кредитного портфеля необхідно постійно враховувати вплив як внутрішніх так і зовнішніх факторів, що пов'язано з потребою найбільш адекватно оцінити перспективи ефективного застосування власного капіталу та залучених ресурсів у кредитній діяльності.

Тобто, при розробці концепції формування кредитного портфеля банківської установи, адекватна оцінка сукупності внутрішніх і зовнішніх факторів впливу є основою не лише для вибору пріоритетних напрямів у формуванні кредитного портфеля, а й в забезпеченні своєчасного переорієнтування напрямів діяльності банківської установи у разі виникнення несприятливого середовища, внаслідок дії вказаних факторів.

По -четверте – аналітична обробка інформації про структуру, обсяг і якість кредитного портфеля, є наступним важливим елементом концепції управління кредитним портфелем банківської установи, оскільки без належного інформаційного забезпечення неможливим є прийняття ефективних управлінських рішень для здійснення кредитних операцій з мінімальним кредитним ризиком.

Таким чином, сукупність розглянутих вище складових частин утворює єдину підготовчо-аналітичну підсистему загальної концепції управління кредитним портфелем банківської установи. Вони створюють вихідні умови для ефективного управління кредитним портфелем банку відповідно до другої, підсистеми заходів концепції, тобто формування відповідної його структури на

основі обраних критеріїв його якості. Таким чином, формувально-коригуюча складова концепції охоплює безпосереднє прийняття рішень щодо здійснення кредитних операцій та формування відповідної структури кредитного портфеля банку на основі обраних критеріїв його якості.

Банківські установи самостійно розробляють комплексну систему ризик-менеджменту, яка повинна забезпечувати надійний процес виявлення, оцінки та моніторингу рівня кредитного ризику з метою його мінімізації на всіх етапах кредитного процесу та забезпечення дохідності, ліквідності та надійності кредитного портфеля комерційного банку на основі стратегії й тактики ризик-менеджменту, принципи якої відображаються в кредитній політиці банку [44].

Постійний аналіз та моніторинг рівня кредитного ризику дає змогу прийняти ефективні управлінські рішення, щодо його зниження шляхом диверсифікації кредитних вкладень, прийняти рішення щодо доцільності надання позики клієнтам та вибрати раціональний варіант розміщення вільних ресурсів банку.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що дана концепція управління кредитним портфелем банку направлена насамперед на забезпечення максимальної дохідності кредитних операцій при мінімальному рівні кредитного ризику. Також, розробка концепції управління кредитним портфелем банку дозволить менеджерам банку до кінця зрозуміти свою роль та функції у процесі реалізації практичних дій, спрямованих на формування оптимального кредитного портфеля банківської установи. Слід також зазначити, що ефективність управління кредитним портфелем банківської установи залежить від адекватності способів оцінки кредитного ризику, системності та методів контролю за ним, своєчасності системи реагування з боку банківської установи та регулятора.

2 Аналітичні основи управління кредитним портфелем банківських установ

2.1 Аналіз сучасного стану кредитного портфеля банків України за 2019–2021 роки

У сучасних трансформаційних умовах пов'язаного з введенням воєнного стану та дії пандемії, зумовленої вірусом COVID-19, для України вкрай важлива стабільна робота банківської системи, в якій значну роль відіграє належне функціонування кредитного ринку. Функціонування ефективної кредитної діяльності банківських установ сприяє збільшенню кількості робочих місць, появі нових суб'єктів господарювання та зайнятості населення, забезпечує соціально-економічний розвиток країни. Тому основною метою банківських установ нашої країни є ефективна організація процесу банківського кредитування, формування оптимальної структури кредитного портфеля та ефективна кредитна політика.

Аналіз динаміки кредитного портфеля вітчизняних банківських установ за 2017–2021 р. показав позитивну динаміку зростання наданих кредитів (рисунок 2.1). Так, у 2021 році обсяг наданих кредитів зріс на 10,55% порівняно з 2019 роком. Така динаміка свідчить про нарощення потужностей банків, ураховуючи зменшення їхньої кількості на фінансовому ринку. Зменшення кредитного портфеля банків у 2019 та 2020 роках пояснюється негативними наслідками коронакризи на розвиток економіки країни, а значить і на доходи населення. Проте слід зазначити, що протягом аналізованого періоду відбулося скорочення частки кредитного портфеля в загальній структурі банківських активів, зокрема, 2021 році їхня частка скоротилась на 25,86 в. п. у порівнянні з 2017 роком.

Основною місією банків, як фінансових посередників, залишається перерозподіл акумульованих коштів шляхом кредитування економіки країни. Розглянемо динаміку ВВП та обсяг наданих кредитів банківськими установами за період 2017–2021 роки (рисунок 2.2).

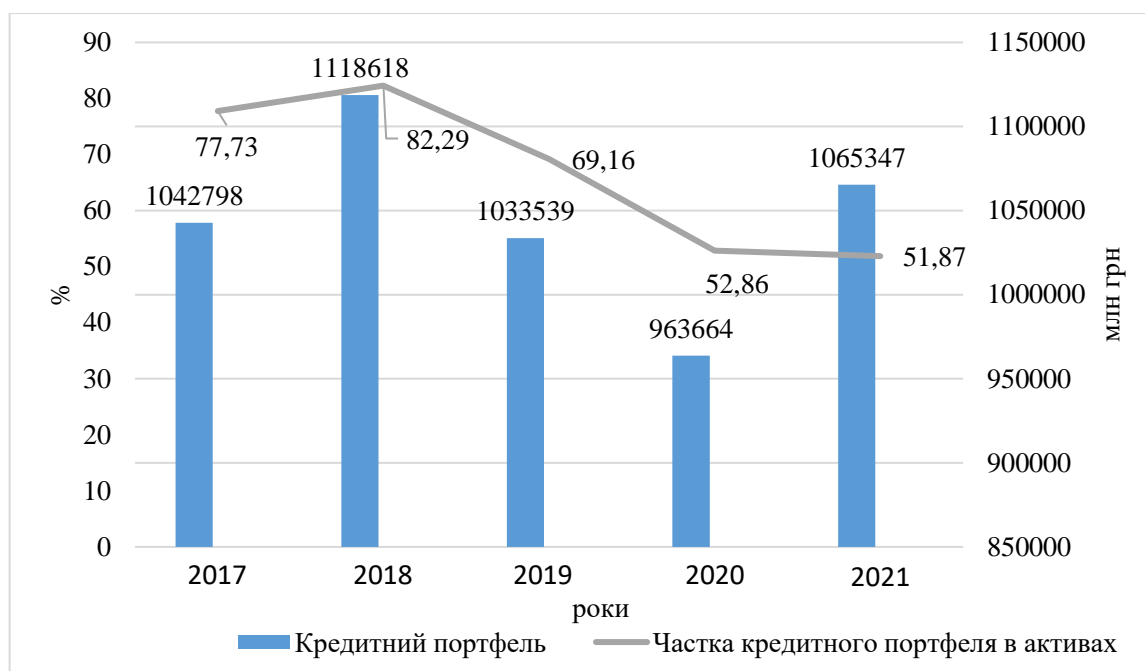

Рисунок 2.1 – Динаміка кредитного портфеля банків України за 2017-2021 рока [2]

Ефективне кредитування реального сектору вітчизняної економіки позитивно впливає на обсяги ВВП і як наслідок, насамперед це зростає кількість робочих місць та підвищується добробут населення, збільшується реалізація товарів та послуг. Протягом 2017-2021 років спостерігається зростання обсягів наданих кредитів та ВВП, однак з рисунку 2.2 видно, що темпи зростання ВВП значно перевищують темпи зростання обсягів наданих банківських кредитів.

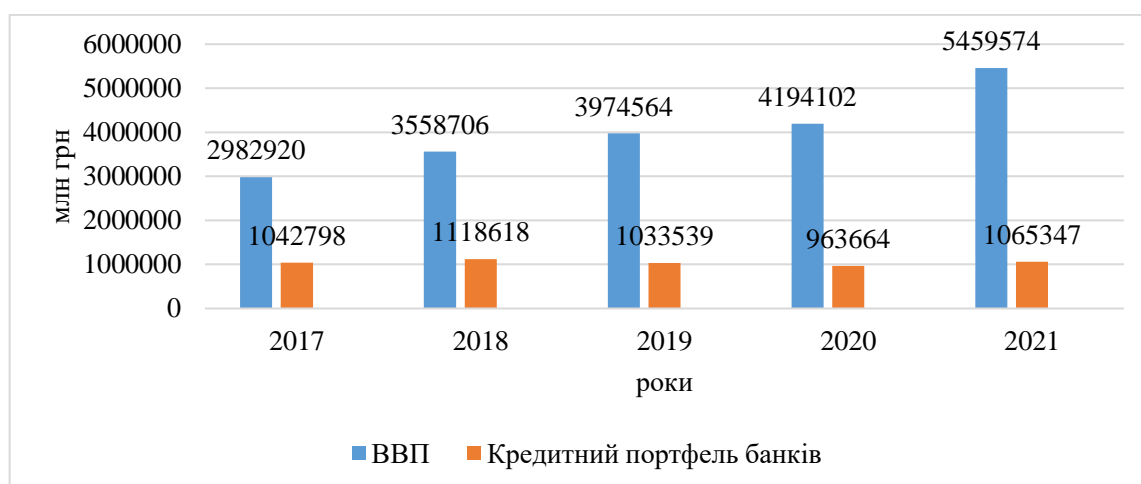

Рисунок 2.2 – Динаміка ВВП та обсягів наданих кредитів банками України за 2017-2021 роки [26]

Пояснюється це насамперед, високими відсотковими ставками по кредитах та небажання вітчизняних банків фінансувати реальний сектор економіки через

високі кредитні ризики та існування більш високодохідних інструментів, які пропонує Національний банк України.

Внаслідок коронакризи у 2019–2020 роках в Україні обсяги кредитування не в значній мірі але скоротилися, так у 2020 році порівняно з 2018 роком обсяг наданих кредитів скоротився на 13,85%. Однак необхідно зазначити, що за весь досліджуваний період обсяги кредитування юридичних осіб значно перевищують обсяги кредитування фізичних осіб (рисунок 2.3).

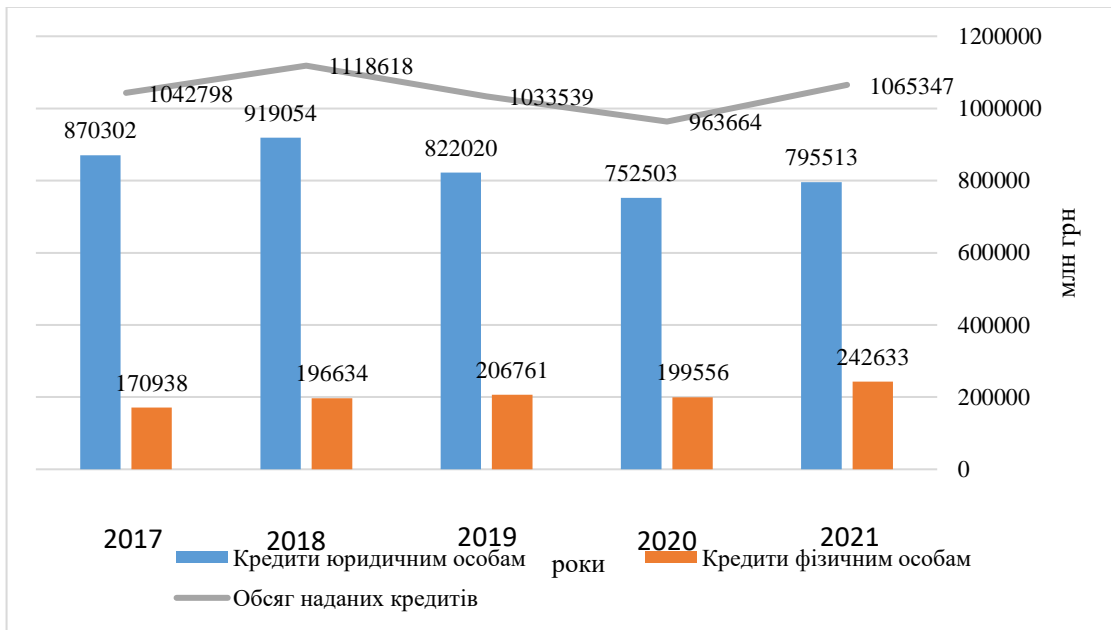

Рисунок 2.3– Динаміка показників кредитної діяльності банків України за 2017–2021 роки [2]

З 2017 року до 2018 року спостерігається тенденція зростання обсягів кредитування суб'єктів господарювання (на 5,6%). Однак, протягом 2019–2020 рр. спостерігалось скорочення обсягів корпоративного кредитування, а саме на 8,46%. Це насамперед пояснюється тим, що жорсткі карантинні обмеження суттєво скоротили діяльність окремих галузей економіки, а також зависокою вартістю кредитів, низькою платоспроможністю позичальників. Загальний обсяг корпоративного кредитного портфеля у 2021 році збільшився порівняно з 2020 роком на 43010 млн грн або на 5,7%. Проблема активізації кредитування юридичних осіб є складною: з одного боку, для банківських установ високими залишаються кредитні ризики, а тому вони стараються заробляти на високодохідних та майже безризикових операціях з державними цінними паперами - ОВДП, а з іншого боку сучасній банківській системі бракує

насамперед стабільності. Схожа ситуація з кредитами фізичних осіб, протягом аналізованого періоду їх сума не однозначно змінювалася. Вона поступово майже постійно зростала, тільки у 2020 році порівняно з 2019 роком вона знизилася на 7176 млн грн. Це зниження обсягів кредитного портфеля фізичних осіб у 2019-2020 роках насамперед пов'язано з негативними наслідками кризою, зумовленої вірусом COVID-19, а саме зменшенням доходів населення і збільшенням відсотку безробіття, а наслідок зниження попиту на товари тривалого користування. У 2021 році порівняно з 2017 роком обсяг кредитів фізичним особам зріс на 171 695 млн грн або на 41,94%.

Основними факторами відновлення кредитної діяльності вітчизняних банків стали: пожвавлення ділової активності клієнтів, запровадження нових програм кредитування з боку банків, реалізація державних програм стимулювання кредитування. Варто зазначити, що доволі популярною стала державна програма «5-7-9%» для підприємців, а програма «Доступна іпотека 7%» реалізувалася достатньо повільно.

Проаналізуємо структуру кредитного портфеля банків України за 2018-2021 роки в розрізі суб'єктів кредитування (таблиця Б.1, додаток Б).

У кредитному портфелі банків України за 2018-2021 роки перевищують кредити суб'єктів господарювання, так у 2018 році їх питома вага склала 82,1%, у 2019 році – 79,5%, у 2020 році – 78%, у 2021 році – 74,7%. Частка кредитів наданих населенню протягом 2018-2021 років поступово зростала, так у 2018 році вона дорівнювала 17,6%, у 2019 році – 20,0%, а у 2020 році знову зросла до 20,8% і у 2021 році – 22,8%.

У 2021 році спостерігається скорочення довгострокових кредитів, у зв'язку з високими ризиками неповернення даних кредитів і нестабільністю як на фінансовому ринку так і в економіці країни. Частка кредитів суб'єктам господарювання на строк понад 5 років склала 18 %, фізичних осіб – 27%. Також необхідно зазначити, що спостерігається поступове зростання короткострокових кредитів, так дана частка кредитів суб'єктів господарювання у 2021 році склала 49 %, у фізичних осіб – до 44 % (таблиця 2.1).

Одним із найважливіших показників оцінки ефективності кредитної діяльності банків є визначення якості кредитних операцій, тому у фокусі уваги

залишається належна оцінка банками ризиків. Одним із основних індикаторів кредитного ризику є частка непрацюючих кредитів банківських установ. Обсяг непрацюючих кредитів банків (NPL) в Україні упродовж 2021 року порівняно з 2019 роком зменшився на 85,2 млрд грн.

Таблиця 2.1 – Структура кредитів, наданих клієнтам банків України, за строками погашення у 2018-2021 роках

У відсотках

Дата	Усього, у т.ч.	До 1 року	Від 1 року до 5 років	Понад 5 років
Кредити юридичним особам				
На 01.01.2019	100	37,2	43	19,7
На 01.01.2020	100	42,8	34,8	22,4
На 01.01.2021	100	50,4	31,6	18,0
На 01.01.2022	100	48,8	32,9	18,3
Кредити фізичним особам				
На 01.01.2019	100	23,8	19,4	56,8
На 01.01.2020	100	26,3	27,9	45,8
На 01.01.2021	100	36,4	26,5	37,1
На 01.01.2022	100	43,7	29,2	27,1

Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі вітчизняних банківських установ скоротилася із 41% у 2021 році до 30% у 2022 році. Необхідно зазначити, що показник NPL у 2021 році є найкращим результатом за останні чотири роки, починаючи з 2017 року (з моменту коли був запровадженням нових підходів щодо оцінки розміру кредитного ризику і зміни класифікації активів (рисунок 2.4).

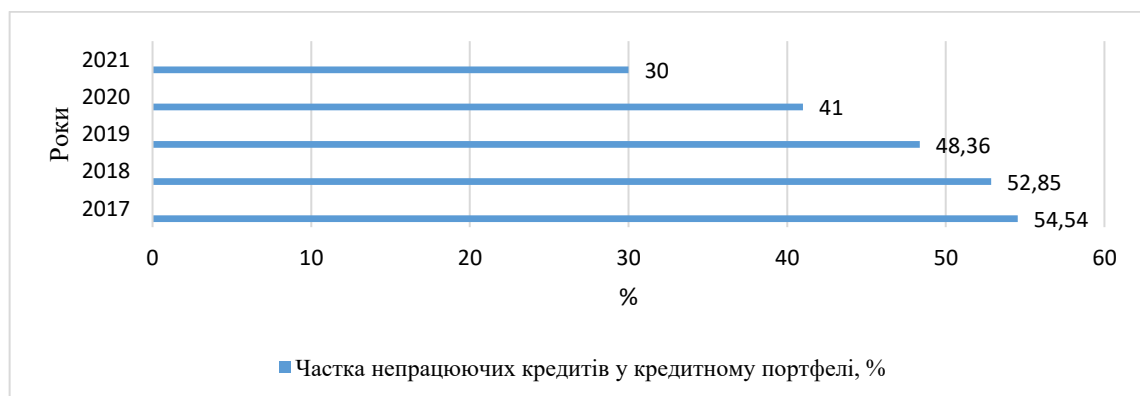

Рисунок 2.4 – Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків України у 2017-2021 роках

Необхідно відмітити, що в 2021 році у банківських установах з іноземним капіталом (без банків РФ) та у багатьох банках з приватним капіталом частка непрацюючих кредитів скоротилася нижче рівня 10%, який визначено центральним банком як цільовий для банківського сектору до кінця 2024 року.

Повномасштабне військове вторгнення росії в Україну у 2022 році порушило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих кредитів банків України, яке спостерігалось з 2018 року. За січень-лютий 2022 року рівень непрацюючих кредитів у вітчизняній банківській системі скоротився з 27,2% до 26,7%. Через регуляторні пом'якшення ці сторони центрального банку у частині оцінки кредитного ризику в березні-травні 2022 року частка непрацюючих кредитів залишилася майже незмінною. Однак глибока економічна криза, яка викликана війною, тягне за собою погіршення якості кредитного портфеля банківських установ.

Найбільше з 1.01.2021 року до 1.03.2022 року саме державні банки України скоротили обсяг непрацюючих кредитів, оскільки саме на них припадало майже дві третини від загального скорочення за банківським сектором. За цей період частка непрацюючих кредитів у державних банках України знизилась з 57% до 46%. Досі в даних банках сконцентровано близько 80% непрацюючих кредитів банківського сектору (близько 60% припадає на ПриватБанк).

Висока частка непрацюючих кредитів до початку вторгнення росії, пояснюється перш за все тим, що вона є результатом кредитної експансії минулих років, коли стандарти оцінювання платоспроможності позичальників були низькими, по-друге – права кредиторів є недостатньо захищеними. Ще однією вагомою причиною – є практика кредитування пов'язаних осіб, що припинили повертати кредити під час кризи.

Війна призвела до суттєвого погіршення платоспроможності позичальників, а значить і до зростання втрат від кредитного ризику та частки непрацюючих кредитів. Запорука подальшої стійкості вітчизняних банків, це своєчасна оцінка банком кредитного ризику та за потреби проведення виважених реструктуризацій.

Робота банків щодо зниження частки непрацюючих кредитів, що виникнуть під час війни, буде особливо активною і складною після завершення

її завершення. Зокрема вітчизняні банківські установи матимуть актуалізувати стратегії скорочення непрацюючих кредитів після припинення чи скасування воєнного стану. Актуалізація планів зі зниження непрацюючих кредитів особливо буде стосуватися державних банків, ухвалених Радою з фінансової стабільності, оскільки це є необхідною передумовою для підвищення їх інвестиційної привабливості у майбутньому.

Станом на 1.03.2022 року частка непрацюючих кредитів вітчизняних банків знизилася до 26,6% порівняно з 29,5% на 1.02.2022 року. Обсяг непрацюючих кредитів банківських установ зменшився за лютий 2022 року на 46,3 млрд грн, це насамперед пояснюється виводом з ринку банків з російським капіталом (ПАТ «Промінвестбанк» та АТ «Міжнародний резервний банк») [45].

Результати аналізу сформованих резервів за кредитними операціями банківських установ (рисунок 2.5), свідчать про значне зменшення резервів (близько 50 % кредитного портфеля) протягом 2017-2021 років, що викликано покращенням якості кредитних портфелів вітчизняних банків. Після повномасштабного вторгнення росії на в період з лютого по липень 2022 року обсяги кредитування банківськими установами уповільнилися, а обсяги банківських резервів за кредитними операціями та обсяги непрацюючих кредитів навпаки почали зростати. Необхідно відмітити зростання відношення резервів за активним операціями до кредитного портфеля вітчизняних банків, а саме в лютому 2022 року вони становили 25,3%, а в червні 2022 року вони вже зросли до 30%. Також зросла частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків України – з 28,4% станом на лютий 2022 року до 32,2% станом на червень 2022 року [32].

Під час військового стану банківські установи України мають активізувати кредитну діяльність аби суб'єкти господарювання змогли відновити, модернізувати та адаптувавши виробництво до нових умов розвитку економіки країни. В цих складних умовах уряд та Національний банк України докладають максимум зусиль, щоб стимулювати банківські установи до кредитування економіки країни. З перших днів війни центральним банком, розширено дію пільгових державних кредитних програм, спрощено доступ суб'єктів господарювання до дешевих кредитів, банки вчасно отримують рефінансування.

Рисунок 2.5 – Динаміка резервів за кредитними операціями в банках України за 2017–2021 роки [2]

Уряд розробив та запровадив додаткові фінансові інструменти, які дозволять банківським установам надавати кредити в межах державних програм, навіть при умові відсутності або нестачі забезпечення, за рахунок того, що експортно-кредитне агентство страхуватиме кредити підприємців-експортерів, що спростить їм доступ до дешевих позик.

Також, уряд та центральний банк робить все щоб стимулювати вітчизняні банки до активнішого використання вільних грошових коштів для розширення державних програм кредитування. Наприклад, під час війни були внесені зміни у програму «Доступні кредити 5-7-9%», а саме будь-який бізнес протягом дії війни та упродовж місяця після її завершення зможе отримати кредит під 0%, а після цього діятиме кредитна ставка у розмірі 5%. Також, максимальну суму кредиту по даній програмі збільшили до 60 млн грн. Національний банк постійно старається підтримувати ліквідність вітчизняних банківських установ шляхом проведення тендерів з рефінансування, у квітні 2022 року надано 3,3 млрд грн рефінансування за ставкою 11%, строком на 1 рік.

В умовах військового стану у вітчизняних банківських установ виникає необхідність постійно вдосконалювати свою кредитну політику для запобігання появі непрацюючих кредитів, шляхом застосування жорстких умов для надання позик. НБУ постійно розробляє та впроваджує нові інструменти надання банкам фінансування, які допоможуть їм задовольняти попит суб'єктів господарювання на гривневі кошти та продовжувати належним чином виконувати одну із основних своїх функцій – це інвестування та підтримка вітчизняної економіки. Це дуже важливо сьогодні під час війни та особливо буде необхідним після

завершення війни, коли економіка країни повернеться до повноцінного функціонування.

Дослідження стану кредитного ринку в сучасних умовах нестабільного розвитку вітчизняної банківської системи дозволило визначити такі тенденції:

- загальний обсяг кредитів резидентам зріс на 10%, кредити корпоративним клієнтам збільшилися на 5%, а домогосподарствам на 21%. Протягом 2021 року постійно знижувався й рівень NPL, який за результатами грудня склав 30%, тобто загальне зниження показника в 2021 році склало 11 пп;

- спостерігається тенденція збереження значної частки кредитів банківських установ у національній валюті, тобто поступово відбувається дедоларизація кредитів. Частка гривневих кредитів корпоративним клієнтам за 2021 рік порівняно з 2020 роком збільшилася з 57% до 65%, а частка гривневих кредитів фізичним особам із 84% до 91%;

- спостерігається скорочення довгострокових кредитів, у зв'язку з високими ризиками неповернення даних кредитів і нестабільністю як на фінансовому ринку так і в економіці країни. У 2021 році частка кредитів суб'єктам господарювання на строк понад 5 років склала 18 %, фізичних осіб – 27%. Також необхідно зазначити, що спостерігається поступове зростання короткострокових кредитів, так дана частка кредитів суб'єктів господарювання у 2021 році склала 49 %, у фізичних осіб – до 44 %;

- середні ставки за новими кредитами, надані резидентам, весь 2021 рік знаходились у вузькому коридорі 11-12%. При цьому середньозважена ставка за новими кредитами юридичним особам ще з червня 2020 року опустилася нижче за 10%, а весь 2021 рік незначно коливалася в діапазоні 7,7-8,7%. Варто зазначити, що це був перший в історії рік, коли середньозважена ставка протягом всіх місяців була однозначною. Натомість середньозважена ставка за новими кредитами фізичних осіб залишалася на рівні 30%+, хоча в порівнянні з груднем 2020 року і знизилася з 33,7% до 31,9%;

- спостерігається диспропорційність строкової структури банківських депозитів та кредитів, які проявляються у значному перевищенні частки довгострокових кредитів над часткою довгострокових депозитів. Частка депозитів терміном понад 2 роки у 2021 р. склала лише 2,3%.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності АТ «Райффайзен банк» за 2019-2021 роки

АТ «Райффайзен Банк» зареєстровано 27 березня 1992 року (до 17 червня 2021 року – АТ «Райффайзен Банк Аваль»). У 2005 році банк став частиною банківської групи Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ, Австрія і із жовтня 2010 р. – Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ.

Відповідно до вимог законодавства України у 2009 році банківську установу було зареєстровано у формі Публічного акціонерного товариства. У 2018 році Загальні збори акціонерів банку прийняли рішення про зміну найменування ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» на АТ «Райффайзен Банк Аваль». У квітні 2021 року відповідно рішення Загальних зборів акціонерів банку було прийнято рішення про зміну найменування АТ «Райффайзен Банк Аваль» на АТ «Райффайзен Банк».

АТ «Райффайзен Банк» має статус банку з іноземним капіталом та входить до Іноземної банківської групи Райффайзен в Україні. Загальна частка іноземного капіталу в статутному капіталі банківської установи на кінець 2021 року становила 99,10%. Власниками істотної участі в банку є: провідна австрійська публічна фінансова установа «Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ», яка станом на 31 грудня 2021 р. володіла 68,21% статутного капіталу банку; Європейський банк реконструкції та розвитку володіє 30% статутного капіталу банку.

АТ «Райффайзен Банк» працює як універсальний банк, надаючи широкий перелік фінансових послуг різним клієнтським сегментам, а саме: роздрібним та корпоративним клієнтам, малому та середньому бізнесу, фінансовим установам. Банк надає кредити, приймає вклади від фізичних, юридичних осіб та бюджетних установ, здійснює операції з обміну іноземних валют, здійснює платіжне обслуговування в Україні та переказ коштів за кордон, розрахунково-касового обслуговування та надає інші банківські послуги своїм клієнтам. Банківські послуги надаються через загальнонаціональну мережу відділень, банкоматів,

центрів самообслуговування, а також через digital-канали (інтернет-банкінг і мобільний додаток) та мобільних банкірів.

АТ «Райффайзен Банк» прагне дотримуватися високих стандартів якості обслуговування своїх клієнтів, використовуючи свій багаторічний досвід на європейському фінансовому ринку та кращі практики інших дочірніх компаній Райффайзен Банк Інтернаціональ.

Мережа відділень АТ «Райффайзен Банк» станом на кінець 2021 року нараховувала 5 філій та 388 безбалансових відділень по всій території України та близько 1800 банкоматів. Мережа відділень банківської установи включала: 384 повнофункціональних відділення, які надають повний перелік банківських послуг усім групам клієнтів: клієнтам мікробізнесу, малого бізнесу та корпоративного сегменту, фізичним особам; 1 центр обслуговування корпоративних клієнтів (ЦОКК); 3 преміальних центри, які обслуговують фізичних осіб преміального сегменту.

Одночасно банк, старається піднімати якість своїх банківських послуг, враховувати потреби клієнтів, за допомогою того, що діджиталізує процеси та постійно розширює перелік онлайн послуг, якими можна скористатися у будь-який зручний час з комп'ютера чи через мобільний додаток у смартфоні. Протягом 2021 року, згідно зі стратегією банку здійснено оновлення мережі його банкоматів на 200 сучасних одиниць з підтримкою функції приймання готівки і таким чином загальна їхня кількість досягла 635 штук. У 2021 році банком продовжилося впровадження нової моделі касового обслуговування клієнтів, а саме – швидке касове та сервісне обслуговування теллерами у відкритих робочих місцях замість звичайних закритих касових кабін.

АТ «Райффайзен Банк» займав одну з лідируючих позицій на ринку банківських послуг клієнтам малого та мікробізнесу завдяки наданню широкого спектру банківських продуктів і послуг клієнтам бізнес банкінгу. Також, банк продовжує бути одним із лідерів з обслуговування корпоративних клієнтів в Україні.

Загалом АТ «Райффайзен Банк» робить вагомий внесок у сталий розвиток

України, дотримуючись принципів соціально відповідального ведення банківського бізнесу та здійснюючи інвестиції у розвиток економіки країни та підвищення якості життя своїх співгромадян. Райффайзен Банк має тривалу історію прибуткової діяльності та успішний досвід виходу зі збитків, що виникли під час кризи 2008-2009 та 2014-2015 років, успішний досвід кризового менеджменту та адаптування діяльності в період коронакризи.

Розглянемо динаміку та структура активів АТ «Райффайзен банк» у таблицях 2.2 та В.1 (додаток В), які побудовані за даними річної фінансової звітності.

Таблиця 2.2 – Динаміка активів АТ «Райффайзен банк» у 2019-2021 роках

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, тис. грн		Темп приросту, %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	9040971	13854051	14029543	4813080	175492	53,24	1,27
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	1102332	4487840	2810150	3385508	-1677690	307,12	-37,38
Кошти в інших банках	6533871	9890437	14286608	3356566	4396171	51,37	44,45
Кредити та заборгованість клієнтів	47878523	46014963	68803612	-1863560	22788649	-3,89	49,52
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	3964407	8051968	6946301	4087561	-1105667	103,11	-13,73
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	14792438	19704224	13474932	4911786	-6229292	33,20	-31,61
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії	49155	49155	49155	–	–	–	–
Інвестиційна нерухомість	83153	87758	94878	4605	7120	5,54	8,11
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	706	706	706	–	–	–	–
Відстрочений податковий актив	94916	92959	87664	-1957	-5295	-2,06	-5,70
Основні засоби та нематеріальні активи	3711601	4025137	4477789	313536	452652	8,45	11,25

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Інші фінансові активи	2 872 103	5128993	6519993	2256890	1391000	78,58	27,12
Інші активи	187649	159730	155098	-27919	-4632	-14,88	-2,90
Усього активи	87359178	11154792 0	131736429	24188742	2018850 9	27,69	18,10

За розміром загальних активів АТ «Райффайзен банк» покращив ринкову позицію на 1 сходинку і станом на 31 грудня 2021 року посів 4 місце за цим показником (131,7 млрд грн або 6,1% банківської системи). Банківська установа займає 2 місце за розміром працюючого кредитного портфеля, тобто 69 млрд грн на кінець року з часткою ринку 9,3%.

З таблиці 2.2 видно, що у 2019-2021 роках активи АТ «Райффайзен банк» збільшувались у порівнянні з попереднім роком: у 2019 році порівняно з 2020 роком на 131736429 тис. грн або на 27,69%, у 2021 році порівняно з 2020 роком – 20188509 тис. грн або на 18,1%.

Зростання активів у 2020 році порівняно з 2019 роком відбулося переважно за рахунок зростання статті активів «Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід» на 4087561 тис. грн або на 103,11%, а також за рахунок статті «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю» на 4911786 тис. грн або на 33,20% і статті «Грошові кошти та їх еквіваленти» на 4813080 тис. грн або на 53,24%. У 2021 році порівняно з 2020 роком зростання спостерігається в основному за рахунок статті «Кредити та заборгованість клієнтів» на 22788649 тис. грн або на 49,52% та «Кошти в інших банках» – на 4396171 тис. грн або на 44,45%.

На рисунку 2.6 показано динаміку росту активів та наданих кредитів активів АТ «Райффайзен банк» у 2019-2020 роках. З даного рисунку видно, що в банку відбувається зростання активів протягом всього аналізованого періоду. Щодо наданих кредитів, то в 2020 році відбулося незначне зростання їх суми порівняно з 2019 роком на 1089088 тис. грн або на 2,42%, а в 2021 році порівняно з 2020 роком навпаки спостерігається різке зростання – на 22788649 тис. грн або на 49,52%.

Таким чином, АТ «Райффайзен банк» протягом 2019-2021 років володів достатнім обсягом власних та залучених коштів, за рахунок яких він здійснює

активні операції, тобто здійснює розміщення та використання власних та залучених коштів для одержання максимально допустимого прибутку при раціональному розподілі ризиків за окремими видами банківських операцій.

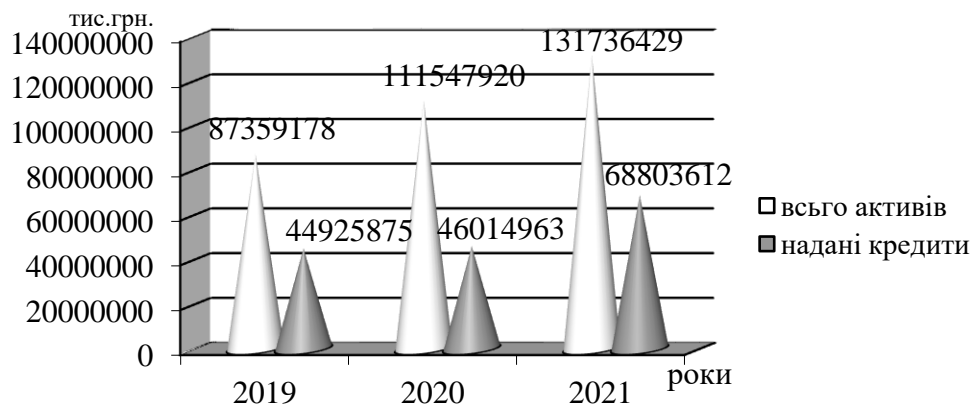

Рисунок 2.6 – Динаміка активів та наданих кредитів АТ «Райффайзен банк» у 2019-2021 роках

З даних таблиці В.1 (додаток В) можна побачити, що найбільшу частку у структурі активів АТ «Райффайзен банк» становлять кредити та заборгованість клієнтів, а саме у 2019 році – 51,43%, у 2020 році – 41,25%, у 2021 році – 52,23%. Таким чином видно, що частка кредитного портфеля в загальній сумі активів у 2020 році порівняно з 2019 роком знизилася на 10,18 пп, це насамперед пояснюється зниженням кредитної активності бізнесу, так і населення у зв'язку з негативними наслідками коронакризи. Однак необхідно відмітити, що банк досить швидко подолав негативні наслідки кризи і в 2021 році вже активізував кредитну діяльність.

У структурі активів АТ «Райффайзен банк» на другому місці знаходяться «Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю»: у 2019 році їх частка у загальній сумі активів складала 16,93%, у 2020 році – 17,66%, а у 2021 році – 10,23%.

На третьому місці «Грошові кошти та їх еквіваленти»: у 2019 році їх частка у загальній сумі активів складала 10,35%, у 2020 році – 12,42%, а у 2021 році – 10,65%. Таким чином, можемо констатувати, що протягом досліджуваного періоду банківська установа надавала перевагу кредитній діяльності та роботі з цінними паперами.

Проаналізуємо загальну тенденцію зміни пасивів АТ «Райффайзен банк»

за 2019-2021 роки (таблиця 2.3). АТ «Райффайзен Банк» є 3-ім найбільшим банком країни за зобов'язаннями клієнтів станом на 31 грудня 2021 року із загальним обсягом 107 млрд грн та часткою ринку 7%. Протягом 2021 року даний банк покращив свою позицію за цим показником на 1 сходинку за рахунок приросту у всіх сегментах клієнтів.

Таблиця 2.3 – Динаміка пасивів АТ «Райффайзен банк» за 2019-2021 роки

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, тис грн		Темпи зростання, %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6	7	8
Зобов'язання							
Кошти отримані від НБУ	-	2640002	399963	2640002	-2240039	-	15,15
Кошти банків	193123	584772	196169	391649	-388603	302,80	33,55
Кошти юридичних осіб	40231219	55442660	64344649	15211441	8901989	137,81	116,06
Кошти фізичних осіб	26257140	34044060	42527303	7786920	8483243	129,66	124,92
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	1215	767	19570	-448	18803	63,13	2551,50
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	252392	310633	272107	58241	-38526	123,08	87,60
Відстрочені податкові зобов'язання	109245	115716	84908	6471	-30808	105,92	73,38
Резерви під зобов'язання	152090	140594	173420	-11496	32826	92,44	123,35
Інші фінансові зобов'язання	10891108	7518874	6563785	-3372234	-955089	69,04	87,30
Інші зобов'язання	987560	1000632	1150246	13072	149614	101,32	114,95
Усього зобов'язань	79202452	102146148	116156929	22943696	14010781	128,97	113,72

Кінець таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Власний капітал							
Статутний капітал	6154516	6154516	6154516	-	-	-	-
Емісійні різниці	3033598	3033598	3033598	-	-	-	-
Резервні та інші фонди банку	2258859	2732959	4770369	474100	2037410	20,99	74,55
Резерви переоцінки	1004663	995049	835048	-9614	-160001	-0,96	-16,08
Нерозподілений прибуток (Непокритий збиток)	564172	333203	785968	-230969	452765	-40,94	135,88
Власний капітал	13015808	13249326	15579500	233518	2330174	1,79	17,59
Усього зобов'язання та власний капітал	92218260	115395474	131736429	23177214	16340955	25,13	14,16

Станом на 31 грудня 2021 р. АТ «Райффайзен Банк» мав достатньо капіталу – майже 16 млрд грн і хорошу позицію ліквідності. Коефіцієнт достатності капіталу банку у 2021 році становив 14%, при умові, що встановлений необхідний мінімум НБУ – 10%.

Зростання пасивів у 2020 році порівняно з 2019 роком спостерігається в основному за рахунок зростання статті активів «Кошти юридичних осіб» на 15211441 тис. грн або на 37,81%, а також за рахунок статті «Кошти фізичних осіб» на 7786920 тис. грн або на 29,66%.

У 2021 році порівняно з 2020 роком зростання аналогічно спостерігається в основному за рахунок статті «Кошти юридичних осіб» на 8901989 тис. грн або на 16,06% та «Кошти фізичних осіб» на 8483243 тис. грн або на 24,92%.

Проаналізуємо склад та структура пасивів АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки (таблиця В.2, додаток В).

Структура пасивів АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки в розрізі співвідношення власного капіталу та зобов'язань мала такий вигляд: у 2019 році – 14,11% та 85,89% відповідно, у 2020 році – 11,48% та 88,52, у 2021 році – 11,83% та 88,17%. Таким чином, можна спостерігати тенденцію зменшення частки власних коштів у ресурсах банківської установи, але вона знаходиться в межах норми допустимого значення, тому дане зниження не впливає негативно на

фінансову стійкість та незалежність банку протягом досліджуваного періоду.

Станом на 31 грудня 2021 року АТ «Райффайзен Банк» мав достатньо капіталу, майже 12 млрд грн та хорошу позицію ліквідності. Коефіцієнт достатності капіталу банку становив 14%, а встановлений необхідний мінімум НБУ – 10%. У 2021 році зареєстрований статутний капітал банку сформовано за рахунок випуску: 61495162580 штук простих іменних акцій та 50000000 штук номінальною вартістю 0,10 грн кожна загальною номінальною вартістю і склав 6154516 тис. грн. Загальна частка іноземного капіталу в статутному капіталі банку у 2021 році становила 99,10%

З даних таблиці В.2 видно, що в структурі власного капіталу АТ «Райффайзен Банк» найбільшу частку становив статутний капітал, розмір якого протягом 2019-2021 років залишався незмінним. Статутний капітал протягом досліджуваного періоду дорівнював 6154516 тис. грн, однак його частка в загальній сумі пасивів постійно зменшувалася і дорівнювала: у 2019 році – 6,67%, у 2020 році – 5,33%, у 2021 році – 4,67%.

АТ «Райффайзен Банк» є 3-ім найбільшим банком країни у 2021 році за зобов'язаннями клієнтів із загальним обсягом 107 млрд грн та часткою ринку 7%. Протягом даного року банківська установа покращила свою позицію за цим показником на 1 сходинку за рахунок приросту у всіх сегментах клієнтів.

Протягом 2019-2021 років залучення коштів АТ «Райффайзен Банк» здійснювалися переважно завдяки коштам клієнтів – юридичних та фізичних осіб, на третьому місці знаходяться інші фінансові зобов'язання.

У АТ «Райффайзен Банк» протягом аналізованого періоду частка коштів фізичних та юридичних осіб поступово збільшувалась: фізичні особи – з 28,47% у 2019 році до 32,28% у 2021 році; юридичні особи – з 30,36% у 2019 році до 48,84% у 2021 році.

Далі проаналізуємо основні фінансові показники господарської діяльності АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки (таблиця В.3, додаток В).

Основними чинниками прибуткового результату діяльності АТ «Райффайзен Банк» у 2021 році є процентний, комісійний та торговий результати. Процентний результат даного банку більшою мірою сформований за рахунок процентних доходів від казначейських операцій та кредитування

клієнтів банку, а саме процентних доходів від портфеля державних цінних паперів, емітованих Міністерством фінансів України та процентних доходів від депозитних сертифікатів, емітованих Національним банком України, а також за рахунок скорочення процентних витрат, зумовленого динамікою ставок на ресурси та зміною продуктової структури ресурсної бази [25].

Характеризуючи основні показники господарської діяльності АТ «Райффайзен Банк» протягом 2019-2021 років (таблиця В.3), можна стверджувати, що процентні доходи даного банку у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшилися на 467723 тис. грн або на 4,69%, однак у 2021 році порівняно з 2020 роком вони навпаки збільшилися на 488103 тис. грн або на 5,14%. Комісійні доходи протягом аналізованого періоду постійно зростали, а саме у 2020 році порівняно з 2019 роком на 312493 тис. грн або на 5,89%, у 2021 році порівняно з 2020 роком – на 1072079 тис. грн або на 19,10%.

Щодо торгового результату, то з таблиці В.3 видно, що банк отримувал про тягом 2019-2021 років постійно позитивний результат від операцій з хеджування справедливої вартості. Результат від продажу цінних паперів у портфелі АТ «Райффайзен Банк» на продаж був також постійно позитивним протягом всього аналізованого періоду

Витрати АТ «Райффайзен Банк» по різних статтях протягом 2019-2021 років переважно зростали. Процентні витрати АТ «Райффайзен Банк» протягом аналізованого періоду постійно зменшувалися, так у 2020 році порівняно з 2019 роком зменшились на 566376 тис. грн, у 2021 році порівняно з попереднім роком – на 443965 тис. грн. Комісійні витрати банку навпаки постійно зростали: у 2020 році зросли порівняно з 2019 роком на 8,38%, у 2021 році порівняно з 2020 роком – на 31,7%. Адміністративні витрати також постійно зростали у 2020 році порівняно з 2019 роком на 8,59%, у 2021 році порівняно з 2020 роком – на 13,88%.

Чистий прибуток АТ «Райффайзен Банк» за 2021 рік становить 4873339 тис грн, що є другим найкращим результатом у банківській системі України після державного банку АТ «КБ «ПриватБанк» (рисунок 2.7).

Протягом 2019-2021 років АТ «Райффайзен Банк» працював досить ефективно, не дивлячись на негативні наслідки коронакризи, тобто: у 2019 році банк отримав позитивний фінансовий результат у розмірі 4748714 тис. грн, у

2020 році він знизився (на 14,19%) але всеодно спостерігається прибуток в розмірі 4074830 тис. грн і у 2021 році прибуток досягнув суми – 4873339 тис. грн.

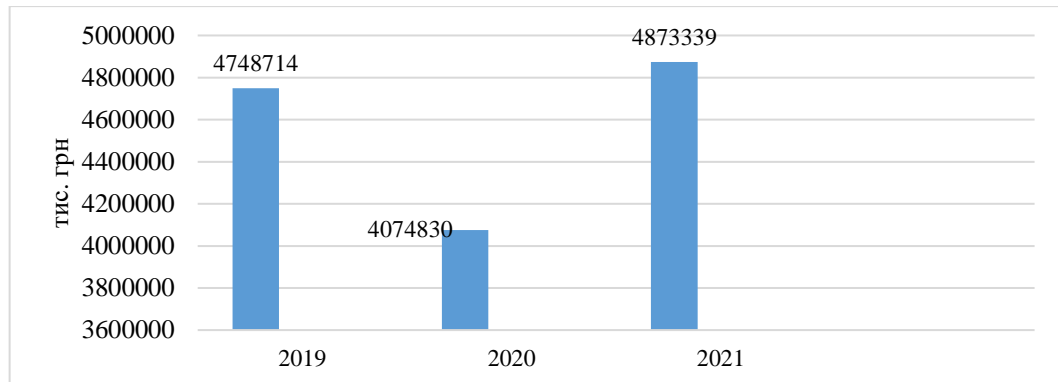

Рисунок 2.7 – Динаміка фінансових результатів АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки

Результати діяльності АТ «Райффайзен Банк» протягом 2019-2021 років під впливом доволі негативних наслідків коронакризи на банківський ринок України та світу є доволі стабільним та ефективними, про що свідчить поступове зростання таких показників фінансової діяльності банку, як обсяг власного капіталу, кредитного портфеля, зобов'язань та чистого прибутку. Банк має за мету подальший розвиток у відповідності до високих стандартів групи Райффайзен Банк Інтернаціональ та найкращої європейської банківської практики, а також утримання лідерських позицій у основних сегментах банківського ринку України.

3 Напрями вдосконалення управління кредитним портфелем банку за матеріалами АТ «Райффайзен банк»

АТ «Райффайзен банк» входить до складу потужної міжнародної банківської групи Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ (Австрія), яка посідає чільне місце серед світових лідерів у сфері надання фінансових послуг, формування кредитної політики та базується на використанні передового світового досвіду. Світова коронокриза, зумовлена вірусом COVID-19, спричинила погіршення кредитної діяльності банків і АТ «Райффайзен банк» не став винятком.

АТ «Райффайзен банк» здійснює свою кредитну діяльність таким чином, щоб вона була ефективною при мінімально-допустимих кредитних ризиках, задовольняла попит позичальників на кредитні ресурси та сприяла розвитку економіки України. У структурі активів АТ «Райффайзен банк» частка кредитного портфеля клієнтів займає більше ніж 50% (таблиця В.1, додаток В), це говорить про те, що не дивлячись на коронокризис банк приділяв велике значення розвитку кредитної діяльності і залишався одним із лідерів з обслуговування корпоративних клієнтів та клієнтів малого і мікробізнесу. АТ «Райффайзен банк» у 2021 році зайняв 2 місце за розміром працюючого кредитного портфеля (69 млрд грн на кінець року з часткою ринку 9,3%).

Також, необхідно зазначити, що не дивлячись на кризову ситуацію на фінансовому ринку, у 2019-2021 роках в даному банку зменшення кредитного портфеля спостерігалось, тільки у 2020 році порівняно з 2019 роком на 1863560 тис. грн або на 3,89%, а вже у 2021 році порівняно з попереднім він знову збільшується на 22788649 тис. грн або на 49,52% (таблиця 2.2, рисунок 2.6). Аналізуючи кредитний портфель АТ «Райффайзен банк» можна також зробити висновок, що в 2021 році його величина була найбільшою та становила 68803612 тис. грн, а найменша величина у 2020 році – 46014963 тис. грн.

Протягом аналізованого періоду зростання кредитного портфеля АТ «Райффайзен банк» спостерігається в основному за рахунок зростання суми кредитів юридичних осіб (таблиця 3.1, рисунок В.1, додаток В). АТ «Райффайзен

банк» у 2021 році посів 1 місце за розміром працюючого кредитного портфеля юридичних осіб за даними статистичної звітності Національного банку України і 7 місце за кредитним портфелем фізичних осіб.

Таблиця 3.1 – Динаміка кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2019-2021 роки

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-)	
	2019	2020	2021	2020 до 2019	2021 до 2020
Кредити та заборгованість клієнтів	47878523	46014963	68803612	-1863560	+22788649
Кредити та заборгованість юридичних осіб	41615852	39976357	61535082	-1639495	+21558725
Кредити та заборгованість фізичних осіб	6262672	6038606	7268530	-224066	+1229924

У 2020 році порівняно з 2019 роком кредити юридичних осіб зменшились на 1639495 тис. грн, у 2021 році порівняно з 2020 роком зросли на – 21558725 тис. грн. В той же час, збільшення суми кредитів фізичних осіб було більш повільним порівняно з кредитуванням юридичних осіб, а саме у 2021 році порівняно з попереднім роком – на 1229924 тис. грн, а у 2020 році порівняно з 2019 роком спостерігається навпаки зниження – на 224066 тис. грн. Це пояснюється тим, що кредитна політика банку була більше направлена на роботу з корпоративними клієнтами.

Проаналізуємо більш детально склад та структуру кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» в розрізі суб'єктів кредитування за 2019-2021 роки (таблиця 3.2 та рисунок В.2, додаток В).

У кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» перевищують кредити юридичних осіб, а саме у 2019 році їх частка склала 86,92%, у 2020 році – 86,88%, у 2021 році – 89,44%. Тобто, кредитна політика АТ «Райффайзен Банк» направлена саме на роботу з корпоративними клієнтами. Частка кредитного портфеля фізичних осіб протягом 2019-2021 років змінювалася нерівномірно, так у 2019 році вона дорівнювала 13,08%, у 2020 році – 13,12%, а у 2021 році зменшилася до 10,56%. У 2019-2021 роках в обслуговуванні фізичних осіб АТ «Райффайзен Банк» ставив за мету розширити клієнтську базу та покращити

обслуговування своїх клієнтів, для цього він запроваджував нові кредитні продукти та розвивав дистанційні канали обслуговування.

Таблиця 3.2 – Склад та структура кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» в розрізі суб'єктів кредитування у 2019-2021 роках

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити юридичних осіб	41615852	86,92	39976357	86,88	61535082	89,44
Кредити фізичних осіб	6262672	13,08	6038606	13,12	7268530	10,56
Кредити та заборгованість клієнтів	47878523	100	46014963	100	68803612	100

Проаналізуємо кредитний портфель АТ «Райффайзен Банк» в розрізі видів валют у 2019-2021 роках (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3 – Динаміка кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» в розрізі видів валют у 2019-2021 роках

У тисячах гривень

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)	
	2019	2020	2021	2020 до 2019	2021 до 2020
1	2	3	4	5	6
Кредити юридичних осіб	41615852	39976357	61535082	-1639495	21558725
в національній валюті	29091411	27801702	42900916	-1289709	15099214
в іноземній валюті	12524441	6270400	18634166	-6254041	12363766
Кредити фізичних осіб	6262672	6038606	7268530	-224066	1229924
в національній валюті	6128184	5904255	7171064	-223929	1266809
в іноземній валюті	134488	134351	97466	-137	-36885
Кредити та заборгованість клієнтів	47878523	46014963	68803612	-1863560	22788649
в національній валюті	35219594	33705957	50071979	-1513637	16366022
в іноземній валюті	12658929	12309006	18731633	-349923	6422627

В кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки переважають кредити у національній валюті, дана ситуація спостерігається практично у всіх банківських установах України і це пов'язано насамперед з тим, що кредитування в іноземній валюті заборонене, якщо позичальник не має

офіційних доходів в іноземній валюті. Частка кредитів у національній валюті в загальному кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» складає: у 2019 році – 73,56%, у 2020 році – 73,25%, у 2021 році – 72,77% (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4 – Структура кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» в розрізі видів валют у 2019-2021 роках

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити юридичних осіб	41615852	100	39976357	100	61535082	100
в національній валюті	29091411	69,90	27801702	69,55	42900916	69,72
в іноземній валюті	12524441	30,10	6270400	30,45	18634166	30,28
Кредити фізичних осіб	6262672	100	6038606	100	7268530	100
в національній валюті	6128184	97,85	5904255	97,78	7171064	98,66
в іноземній валюті	134488	2,15	134351	2,22	97466	1,34
Кредити та заборгованість клієнтів	47878523	100	46014963	100	68803612	100
в національній валюті	35219594	73,56	33705957	73,25	50071979	72,78
в іноземній валюті	12658929	26,44	12309006	26,75	18731633	27,22

Кредити фізичним особам протягом всього аналізованого періоду надавалися майже тільки в національній валюті, їх частка у 2019 році складала 97,85%, у 2020 році – 97,77%, 2021 році – 98,65%. В кредитному портфелі юридичних осіб також переважають кредити в національній валюті (у 2019 році – 69,90%, у 2020 році – 69,54%, 2021 році – 98,65%), що зводить майже до мінімуму виникнення ризику погіршення платіжної дисципліни позичальників в умовах валютно-курсних коливань.

Проаналізуємо кредитний портфель АТ «Райффайзен Банк» за строками їх погашення у 2019-2021 роках (рисунок 3.1). В кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» за аналізований період переважали короткострокові кредити, дана ситуація спостерігається майже у всіх банках, оскільки в період нестійкої ситуації на фінансовому ринку і в економіці країни загалом, банківські установи не ризикують надавати довгострокові кредити.

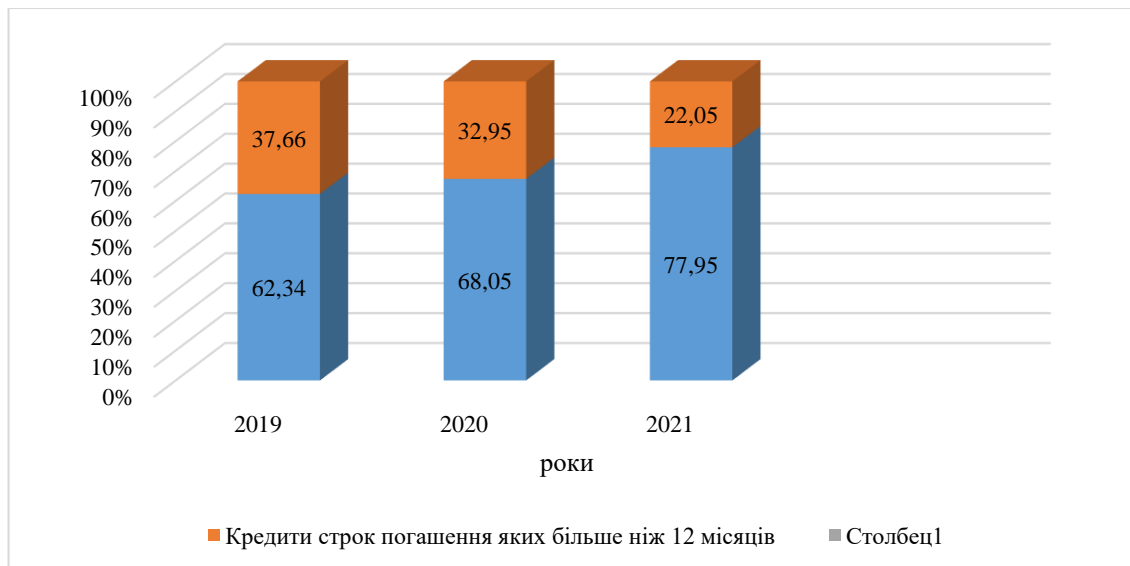

Рисунок 3.1 – Структура кредитного портфеля АТ «Райффайзен Банк» за строками погашення кредитів за 2019-2020 роки

З даних рисунка 3.1 видно, що в кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» переважають короткострокові кредити, а саме у 2019 році їх частка складала 62,34%, у 2020 році – 68,05%, у 2021 році – 77,95. Дана ситуація пояснюється, високою ціною кредитів, обмеженим доступом до нових запозичень на міжнародних ринках та довгострокових запозичень, нестійкою фінансовою та економічною ситуацією в країні, що тягне за собою зниження доходів та погіршення платоспроможності позичальників.

Незважаючи на складну ситуацію в країні у 2019-2021 роках, пов'язану з коронокризисом, АТ «Райффайзен Банк» продовжував займати провідну позицію в кредитуванні сегменту малого та мікробізнесу. Кредитний портфель бізнес банкінгу у 2021 році становив 9,4 млрд грн. Також, АТ «Райффайзен Банк» продовжує підтримувати вітчизняний агробізнес. Так, протягом 2021 року було надано клієнтам агробізнесу (малого та мікробізнесу) кредитів зі зменшеною відсотковою ставкою у рамках партнерських програм майже на 1,1 млрд грн.

Крім того, АТ «Райффайзен Банк» протягом 2020-2021 років був лідером державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», до якої приєднався лише у 2020 році. Кредитний портфель клієнтів АТ «Райффайзен Банк», які скористалися даною програмою, на кінець 2021 року становив 4,3 млрд грн.

У 2021 році АТ «Райффайзен Банк» пропонував своїм клієнтам лінійку кредитних карток для підприємців («Кредитна картка Підприємець+» та

«Кредитна картка Fishback Business») із різним набором продуктів та сервісів. Загальний портфель кредитів у даному банку за кредитними картками для підприємців у 2021 році становив 330 млн грн (23 тис. штук).

Проаналізуємо структуру кредитного портфеля юридичних осіб АТ «Райффайзен Банк» в розрізі основних його клієнтів в залежності від виду суб'єктів підприємництва (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5 – Структура кредитного портфеля юридичних осіб АТ «Райффайзен Банк» в залежності виду суб'єктів підприємництва 2019-2021 роки

Показники	2020 рік		2021 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Великі підприємства	34345568	74,64	58145932	84,51
Малі підприємства	3777828	8,21	5985914	8,7
Мікро-підприємства	7891566	17,15	4671765	6,79
Кредити юридичних осіб	46014963	100	68803612	100

З таблиці 3.5 видно, що найбільший обсяг кредитного портфеля юридичних осіб АТ «Райффайзен Банк» було надано великим підприємствам, а саме у 2020 році – 74,64%, у 2021 році – 84,51%. Також необхідно зазначити, що кредитний портфель великих підприємств у 2021 році порівняно з 2020 роком виріс на 23800364 тис. грн або на 69,3%.

АТ «Райффайзен Банк» продовжує займати провідну позицію на кредитному ринку України в кредитуванні сегменту малого та мікробізнесу, у 2020 році частка кредитного портфеля щодо кредитування даного сегменту займала – 25,36%, у 2021 році – 22,19%. У 2021 році в обслуговуванні малого та мікробізнесу АТ «Райффайзен Банк» ставив за мету розширити клієнтську базу та покращити обслуговування діючих клієнтів. Задля цього банк вдосконалював пропонувану лінійку послуг та пропозицій, запроваджував нові кредитні продукти, розвивав дистанційні канали обслуговування і підвищував якість обслуговування.

Станом на кінець 2021 року АТ «Райффайзен Банк» мав концентрацію кредитів у розмірі 11857651 тис. грн, наданих десятьом найбільшим позичальникам або групам позичальників, це складає 16,83% загального

кредитного портфелю банку, у 2020 році – 8742944 тис. грн або 18,29 %. За цими кредитами у 2021 році було сформовано резерв у розмірі 20 128 тис. грн, у 2020 році – 56 676 тис. грн.

Аналіз кредитів юридичних осіб за видами економічної діяльності АТ «Райффайзен Банк» дає змогу визначити їх галузеву диверсифікацію (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 - Структура кредитів за видами економічної діяльності АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2020 роки

№ п/п	Вид економічної діяльності	2019 р.		2020 р.	
		Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
1	2	3	4	5	6
1	Торгові підприємства	14264638,53	31	19953047,48	29
2	Сільське господарство та харчова промисловість	13804488,9	30	22017155,84	32
3	Виробництво	5521795,56	12	8256433,44	12
4	ФОП	5061645,93	11	9632505,68	14
5	Послуги	4141346,67	9	3440180,6	5
6	Нерухомість та будівництво	2760897,78	6	4128216,72	6
7	Транспорт і зв'язок	460149,63	1	1376072,24	2
14	Кредити, наданні юридичним особам	46014963	100	68803612	100

АТ «Райффайзен Банк» кредитує суб'єктів господарювання за багатьма видами економічної діяльності, а саме концентрація кредитного ризику зосереджена на торгівлі, сільському господарстві та харчовій промисловості та виробництві.

АТ «Райффайзен Банк» приділяє велике значення роботі по скороченню непрацюючих кредитів. Частка непрацюючих кредитів в АТ «Райффайзен Банк» у 2019 році дорівнювала 7,7%, у 2020 році – 6,7%, у 2021 році – 2,2%, в той же час частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 30% у 2021 році, що майже в 14 разів нижче, ніж в середньому по банківській системі України і вказує на його хорошу якість [45]. Однак, під впливом негативних наслідків війни, збільшилась частка непрацюючих кредитів, а саме на 10.2022 року вона становила – 10,1%, тобто якість кредитного портфеля банку знизилась.

Рейтинговий комітет Рейтингового агентства «Стандарт-Рейтинг» за результатами діяльності АТ «Райффайзен Банк» у 2021 році ухвалив рішення

щодо оновлення рейтингів АТ «Райффайзен Банк», зокрема, довгостроковий кредитний рейтинг банку за національною шкалою оновлено на рівні uaAAA, який підтверджує найвищу кредитоспроможність банку порівняно з іншими українськими позичальниками чи борговими інструментами. Короткостроковий кредитний рейтинг АТ «Райффайзен Банк» у 2021 році оновлено за національною шкалою на рівні uaK1, що також свідчить про високу кредитоспроможність. Такі результати кредитної діяльності АТ «Райффайзен Банк» можна пояснити високим попитом на кредитні продукти, що пропонує банківська установа своїм клієнтам та наявністю грамотно розробленої кредитної політики. Доказом ефективної кредитної політики є зростаючий кредитний портфель банківської установи та прибутковість банківської установи навіть у нестійкій фінансовій ситуації яка склалася в Україні протягом 2019-2021 років.

АТ «Райффайзен Банк» щомісяця на покриття збитків від зменшення корисності активів формує резерви за вимогами НБУ (таблиця 3.7). Рівень резервування кредитного портфеля даного банку у 2021 році складав 2,6%. Також необхідно відмітити, що 8% клієнтського кредитного портфеля забезпечено за класифікацією регулятора – найбільш ліквідною заставою.

Таблиця 3.7 – Динаміка резервів під знецінення кредитів та заборгованості АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки

У тисячах гривень

Роки	Кредити та заборгованість клієнтів (з урахуванням резервів), усього	Кредити та заборгованість клієнтів, у т.ч.:				Усього резерви під знецінення кредитів та заборгованості
		юридичних осіб		фізичних осіб		
		кредити та заборгованість юридичних осіб, усього	у тому числі резерви під знецінення кредитів та заборгованості юр. осіб	кредити та заборгованість фізичних осіб, усього	у тому числі резерви під знецінення кредитів та заборгованості фіз. осіб	
2019	47878523	41615852	-1970954	6262672	-847267	-2818221
2020	46014963	39976357	-1033479	6038606	-847897	-1881376
2021	68803612	61535082	-893053	7268530	-872431	-1765484

У 2021 році порівняно з 2019 роком кредитний портфель АТ «Райффайзен

Банк» збільшився на 20925089 тис. грн, а резерви під знецінення кредитів та заборгованості на 1052737 тис. грн, що говорить про підвищення якості кредитного портфеля банку за рахунок зменшення проблемної заборгованості, а значить і зменшення кредитного ризику.

Проаналізуємо фактичні значення нормативів кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки, які вимагає розраховувати і контролює Національний банк України (таблиця 3.8).

Таблиця 3.8 – Динаміка нормативів кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки

Норматив	Роки			Нормативне значення
	2019	2020	2021	
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	10,43	15,12	14,32	не більше 25%
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	20,66	64,82	38,04	(не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	0,79	7,20	13,56	не більше ніж 25 %

Джерело: систематизовано на основі [16]

Проаналізувавши фактичні значення нормативів кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки, дійшли висновку, протягом всього аналізованого періоду всі показники нормативів кредитного ризику знаходилися в межах допустимих норм, що підтверджує високу якість кредитного портфеля даного банку.

Для визначення рівня якості кредитного портфеля на рівні банку, розглянемо основні індикатори кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки (таблиця 3.9).

Коефіцієнт кредитної активності або частка кредитного портфеля в активах АТ «Райффайзен Банк» протягом 2019-2021 років є високим і має тенденцію до зростання, а саме найвище значення даного показника спостерігалось у 2021 році – 52,23%, а найнижче – у 2020 році – 41,25%. Кредитна діяльність для банківської установи є найбільш прибутковою і тому логічним є те, що вона зростає в даному банку, при умові стабілізації роботи банківської системи.

Таблиця 3.9 – Ключові індикатори кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки

Індикатор кредитного ризику банків	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)	
	2019	2020	2021	2020 до 2019	2021 до 2020
Частка кредитного портфеля в активах, %	51,43	41,25	52,23	-10,18	10,98
Відношення власного капіталу до кредитного портфеля, %	27,19	28,79	22,64	1,61	-6,15
Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі, % [45]	7,7	6,7	2,2	-1	-4,5
Частка резервів під кредитні операції у кредитному портфелі, %	5,9	4,1	2,6	-1,8	-1,5
Частка резервів під кредитні операції у капіталі, %	21,65	14,20	11,33	-7,45	-2,87

Показник власного капіталу до кредитного портфеля банківської установи характеризує якість кредитного портфеля з погляду його захищеності власним капіталом банку. Протягом аналізованого періоду спостерігається неоднозначна змінна даного показника, а саме у 2019 році – 27,19%, у 2020 році – 28,79% і у 2021 році – 22,64%. Це свідчить про те, що тільки у 2021 році спостерігається зниження даного показника, що свідчить про зниження захищеність власним капіталом кредитного портфеля банку.

Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» є одним з ключових індикаторів кредитного ризику, який використовується для його аналізу всіма вітчизняними банками. Рівень відображених непрацюючих кредитів протягом 2019-2021 років поступово знижується і є набагато нижчим показником ніж по банківській системі України.

Коефіцієнт достатності резервів – є важливим індикатором рівня кредитного ризику банку та характеризує достатність резервів у разі непогашення кредитів. Покращення якості наданих кредитів спонукає АТ «Райффайзен Банк» до зниження обсягів своїх резервів, що свідчить про зниження кредитного ризику. Частка резервів під кредитні резерви у кредитному портфелі була найбільшою у 2019 році та склала 5,9%, у 2020 році вона знизився до 4,1%%, а у 2021 році досягла – 2,6%. Оптимальне значення коефіцієнта

достатності резервів складає 0,9-5%, тобто в даному банку даний показник знаходиться в межах норми. Це підтверджує те, що в банку спостерігається покращення якості наданих кредитів та зниження кредитного ризику.

Показник частки резервів під кредитні ризики у власному капіталі банку вказує на ступінь покриття капіталом банківської установи своїх сформованих резервів. Однак у 2020 році почалося стрімке зниження резервів під кредитні операції в АТ «Райффайзен Банк» за рахунок зростання якості кредитного портфеля, що позитивно вплинуло на власний капітал банку, за рахунок підвищення рівня надходження коштів у капітал банку і зменшення обсягів резервів.

Повномасштабне військове вторгнення російських військ в Україну переломило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих кредитів АТ «Райффайзен Банк», яке тривало з 2018 року. На 07.2022 року непрацюючі кредити в АТ «Райффайзен Банк» становили вже 10,1%, що на 7,9 п.п більше ніж у 2021 році. Війна призвела до суттєвого погіршення платоспроможності позичальників, а отже – до зростання втрат від кредитного ризику. Своєчасна оцінка АТ «Райффайзен Банк» кредитного ризику та проведення виважених реструктуризацій за потреби – запорука подальшої стійкості банку.

Робота із зниженням кредитного ризику та непрацюючими кредитами, що виникнуть сьогодні і будуть ще виникати під час поточної кризи (під час війни), триватиме і після завершення її глибокої фази. Тому в сучасних кризових умовах розвитку банківської системи, для АТ «Райффайзен Банк» першочерговим напрямом удосконалення процесу управління кредитним портфелем є розробка та впровадження інструментів за допомогою яких банк зможе актуалізувати стратегію скорочення непрацюючих кредитів та зниження кредитного ризику, як під час війни, так і після припинення чи скасування воєнного стану.

В наслідок цього для підвищення ефективності банківських операцій потрібно розробити механізм управління кредитним портфелем банку, який би не тільки віддзеркалював основні засади здійснення кредитної діяльності банку, а також визначав організаційні аспекти управління кредитним ризиком та регламентував дії працівників, залучених до кредитного процесу. Застосування

такого механізму управління кредитним портфелем банку на практиці дозволило б забезпечити заплановані рівні дохідності, ризиковості та ліквідності АТ «Райффайзен Банк» в рамках відповідних методів, принципів, важелів, інформаційних потоків і це надало б змогу оперативно адаптувати діяльність даного банку до негативного впливу зовнішніх факторів.

На наш погляд, управління кредитним портфелем банку це діяльність банку в процесі кредитування, спрямована на збалансування дохідності та ризиковості для досягнення відповідного рівня ліквідності і забезпечення ефективної діяльності банківської установи. Тобто основними параметрами, що характеризують ефективне управління кредитним портфелем є дохідність, ризиковість і ліквідність. Управляючи ними, банківська установа може змінювати структуру кредитного портфеля у відповідності до своєї стратегії, ринкової кон'юнктури та зовнішніх факторів, що збільшують ризик кредитного портфеля.

На основі вищезазначеного трактування управління кредитним портфелем, сформулюємо сутність механізму управління кредитним портфелем банку, який, на наш погляд, треба визначити як систему способів, важелів та методів, які окреслюють умови та послідовність організації кредитної діяльності та ризик-менеджменту і дозволяють через систему якісних управлінських рішень забезпечити адаптивність банку до змін зовнішніх та внутрішніх факторів для досягнення запланованого рівня дохідності кредитних операцій та ефективності банківської діяльності в цілому. Розгляд наведеної дефініції в даному контексті дає можливість зосередити увагу на управлінському аспекті системи управління кредитним портфелем банку, підкреслюючи потребу у комплексному підході, взаємозв'язку всіх структурних елементів, чіткій регламентованості, які спрямовані на досягнення стратегічних цілей діяльності банківської установи загалом.

Організаційно-економічний механізм управління кредитним портфелем банківської установи необхідно розглядати як підсистему, що формується і використовується, не відокремлено, а в структурі управлінської діяльності банківської установи. Таким чином організаційно-економічний механізм управління кредитним портфелем є складовою загальної системи управління

банківської установи, яка забезпечує підвищення прибутку, фінансову стійкість банку в кризових умовах розвитку фінансового ринку.

Механізм управління кредитним портфелем банківської установи складається з наступних основних елементів: мета, об'єкт та суб'єкти, основні важелі та принципи управління кредитним портфелем.

Основною метою управління кредитним портфелем є забезпечення належного рівня дохідності та платоспроможності банківської установи при мінімізації можливих кредитних ризиків. Суб'єктами в даному механізмі є кредитор і позичальник.

Побудова механізму управління кредитним портфелем банківської установи вимагає використання дотримання основних принципів (таблиця Г.1, додаток Г).

Також необхідно зазначити, що важливу роль у організаційно-економічному механізмі відіграють методи управління, як засоби впливу на об'єкт кредитування, які мають враховувати особливості конкурентного середовища та кризових явищ. Методів, які застосовуються в організаційно-економічному механізмі управління кредитним портфелем банку відносяться: економічні та організаційні.

Економічні методи управління – це методи, що ґрунтуються на економічних розрахунках, свідомому використанні всієї системи економічних законів та категорій ринкової економіки, такі як фінансування, планування, економічне стимулювання, ціноутворення. За сферою впливу економічні методи можна поділити на внутрішні, які застосовуються безпосередньо на мікрорівні - керівництвом банківської установи та зовнішні – передбачені державним законодавством та Національним банком України.

Організаційні методи управління – це комплекс прийомів та способів впливу на персонал банку, що ґрунтуються на використанні організаційних відносин та адміністративній владі керівництва банківської установи.

Також до складу основних елементів організаційно-економічного механізму управління кредитним портфелем банку входять важелі управління. Економічні й організаційні важелі – це інструменти прямого чи непрямого впливу суб'єктів даного механізму на об'єкт управління з метою зміни його стану, що може проявлятися як у якісному, так і у кількісному виразі. На

сучасному етапі розвитку фінансової системи, основними важелями управління кредитного портфеля банківської установи виступають: норма обов'язкового резервування, процентна ставка, , нормативи НБУ, лімітування.

Організаційно-економічний механізм управління кредитним портфелем банківської установи можна умовно поділити на два ключові блоки: економічний та організаційний. Організаційний блок механізму – визначає повноваження та дії підрозділів банківської установи із проведення кредитних операцій. Економічний блок механізму – відображає безпосереднє функціональне наповнення механізму відповідними засобами та прийомами щодо формування і управління кредитним портфелем банківської установи. Сутність такого механізму в такий спосіб розкривається через специфіку діяльності банківської установи, як фінансового посередника, з огляду на її ключову основну функцію – організація кредитних відносин.

Враховуючи вищенаведені аспекти можна виокремити низку елементів механізму управління кредитним портфелем банку, які необхідно поділити на два рівні функціонування банківської установи: макроекономічний та мікроекономічний (рисунок Г.1, додаток Г).

Макроекономічний рівень функціонування банку – є базовим блоком механізму та забезпечує головні умови для реалізації всіх інших складових, формує базис для управління кредитним портфелем на внутрішньобанківському рівні. Даний рівень функціонування банку, в свою чергу, включає регулятивний та контролюючий вплив Національного банку України на кредитну діяльність банку, враховує стратегію грошово-кредитної політики в державі, яка напряду впливає на стратегію функціонування кожного банку, а саме при плануванні його кредитної діяльності та оцінці кредитного ризику.

Мікроекономічний рівень (внутрішнє середовище діяльності банку) – це рівень в якому на основі розробленої стратегії функціонування діяльності банку формується його кредитна політика. Необхідність у цій складовій, в сучасних умовах фінансової невизначеності, обумовлена потребою в чіткій методології кредитної діяльності, яка спрямована на удосконалення процесу кредитування через формування системи управління кредитним ризиком банківської установи.

Розглянемо більш детально склад і структуру організаційно-економічного

механізму управління кредитним портфелем банку.

Основною складовою стратегії діяльності банку, є формування кредитної політики, яка повинна передбачати розробку та здійснення системи заходів управління кредитним процесом, охоплювати усі основні етапи управління кредитним ризиком, бути направленою на досягнення стратегічної цілі банку – ефективне функціонування на основі одержання запланованого доходу при мінімальному рівні кредитного ризику банківської установи. Формування кредитної політики здійснюється на основі діючого нормативного законодавства щодо стандартів кредитування, стратегії та тактики банківської установи, в яких зазначаються структура та обсяги джерел залучення ресурсів та напрями їх вкладання. Тому якісна кредитна політика банківської установи виступає першоосновою мінімізації ризику кредитного портфеля.

Безпосереднє розробка концепції формування кредитного портфеля здійснюється відповідно до тактичних і стратегічних цілей кредитної політики. Формування кредитного портфеля повинно здійснюватися шляхом визначення об'єктів та суб'єктів кредитування, аналізу та відбору кредитних заявок позичальників, розподілу залучених ресурсів із врахуванням лімітування, аналізу стану та якості кредитного портфеля та відхилень від оптимальних значень. Але враховуючи складну ситуацію на кредитному ринку, саме на цьому етапі слід враховувати, що високий кредитний рейтинг позичальників не завжди є основою включення кредиту до загального кредитного портфелю банку, адже таке рішення повинне бути обґрунтованим та залежати від поточної структури кредитного портфеля. Виконання даної умови є дуже важливою, оскільки, не зважаючи на індивідуальний характер ризику по окремих кредитах, при їх об'єднанні та внесенні в кредитний портфель банку кредитний ризик може збільшуватися, оскільки існує ймовірність порушення принципу диверсифікації або перевищення нормативів. Тому при видачі кредиту конкретному позичальнику необхідно враховувати не тільки індивідуальний кредитний ризик, а насамперед потрібно проаналізувати як цей кредит вплине на допустимий рівень ризику кредитного портфеля в цілому.

Як вже зазначалося вище, основною складовою механізму управління кредитним портфелем, в умовах коли зростає рівень кредитного ризику і обсяги

непрацюючих кредитів – є розробка системи управління кредитним ризиком, яка передбачає формування двох механізмів: механізму управління індивідуальним кредитним ризиком та механізмом управління кредитним ризиком портфеля. На даному етапі здійснюється вибір методів управління ризиком кредитного портфеля банку, які доцільно досліджувати також на двох ієрархічних рівнях – рівні окремого кредиту та рівні кредитного портфеля.

Розроблена стратегія управління ризиком кредитного портфеля показана на рисунку Г.2 (додаток Г), вона організаційно поєднує в собі тактичні та стратегічні цілі й структурно й логічно об'єднує етапи управління кредитним ризиком, що дозволяє забезпечити запланований рівень якості кредитного портфеля.

Результатом ефективного процесу управління кредитним портфелем банку виступає формування чітко структурованого кредитного портфеля із оптимальними показниками його прибутковості та ризиковості. Проте, в подальшій діяльності банківської установи, під впливом зовнішніх факторів, можливе відхилення від початкових параметрів, що може спричинити зниження ефективності кредитування та виникнення значних втрат і як наслідок – погіршення якості кредитного портфеля. Для того, щоб це не допустити, необхідно якісно організувати процес управління кредитним ризиком, що б надало змогу дотримати на заданих рівнях значень фінансових показників, які характеризують ефективність організації кредитного процесу та якість наданих кредитних послуг.

Розробляючи процес управління ризиком кредитного портфеля, необхідно виділити основні базові етапи, які логічно розділені на складові, що забезпечує комплексність процесу управління (таблиця Г.2, додаток Г).

Для більшої ефективності сприйняття системи управління кредитним ризиком банку, потрібно розрізнити специфіку стратегічного (обґрунтування важелів, методів управління кредитним ризиком, формування основних принципів, кількісних й якісних параметрів кредитного ризику портфеля та індивідуальних кредитних ризиків) та тактичного (реалізація на практиці методології управління кредитним ризиком банку, яка була прийнята на стратегічному рівні) управління. Враховуючи особливості управління

кредитним ризиком, необхідно відмітити, що воно має бути чітко структурованим, що дозволить комплексно об'єднати стратегію банківської установи загалом та стратегію управління кредитним ризиком, а також процеси і технологію управління. Таким чином, запропонований концептуальний підхід дозволяє виявити порядок та послідовність дій банківських працівників при застосуванні ними заходів та методів щодо управління кредитним ризиком. Враховуючи важливість організаційного аспекту функціонування механізму управління кредитним ризиком банку, доцільним є удосконалення модифікації організаційно-функціональної структури банку з метою підвищення якості управління кредитним портфелем, враховуючи, що з початком війни в банку збільшується обсяг проблемних кредитів.

Враховуючи все вище сказане, нами була удосконалена організаційно-функціональна модель управління кредитним портфелем банку і безпосередньо управління кредитним ризиком АТ «Райффайзен Банк» (рисунок Г.3, додаток Г). Основною умовою, на якій засновується дана модель і організаційний блок механізму управління кредитним портфелем банку, є відокремлення функцій надання кредитів і безпосередньої взаємодії з позичальниками від функцій контролю за наданими кредитами, аналізу кредитоспроможності клієнтів, оцінки кредитного ризику і управління проблемними кредитами.

В даній моделі, основний аспект надається саме управлінню кредитним ризиком, оскільки це на сьогодні є однією з основних проблем при управлінні кредитним портфелем. Управління кредитним ризиком проводиться на чотирьох ієрархічних рівнях управління, котрі діють в межах загальнобанківського та внутрішньобанківського рівнях функціонування банківської установи. Загальнобанківський об'єднує в собі – стратегічний і тактичний рівень управління, а внутрішньобанківський – оперативний й операційний, що з організаційної позиції відповідає принципу незалежності, таким чином це дозволяє забезпечити ефективний розподіл обов'язків та повноважень для уникнення конфлікту інтересів, шляхом відокремлення функцій підрозділу ризик-менеджменту від підрозділів (фронт-офісу і бек-офісу), що безпосередньо здійснюють та супроводжують кредитні операції.

Перша лінія захисту (операційний рівень) включає в себе підрозділи, що

генерують кредитний ризик і безпосередньо контактують з позичальником і які відповідають за прийняті ризики. Другий рівень захисту (оперативний рівень) – становить підрозділ ризик-менеджменту та аналітичний підрозділ, функціями якого є забезпечення першого рівня інструментами для мінімізації та якісної оцінки кредитного ризику банку. Третій рівень захисту (тактичний рівень) включає в себе внутрішній аудит, який виявляє реальні ризики, ідентифікує їх виникнення та причини не усунення. Отже, основна роль в управлінні кредитним ризиком банківської установи належить департаменту ризик-менеджменту, діяльність якого спрямована на конкретні методи й заходи для досягнення поставлених стратегічних цілей банку та, шляхом розробки внутрішньої нормативної бази, що покликана сприяти ефективній кредитній діяльності та мінімізації кредитного ризику.

Необхідно також відмітити, що під час війни в банку зросла частка проблемних кредитів, поява яких насамперед пов'язана з повною або частковою втратою об'єкта кредитування або його застави, втратою позичальником роботи, а значить і доходів, неможливістю погашення вчасно і в повному обсязі кредиту у зв'язку з тим, що позичальник приймає участь у баєвих діях на фронті тощо. Всі ці проблеми зараз виконують працівники фронт-офісу, але це викликає дуже велике їх перевантаження, тому ми радимо в сучасних умовах відокремити на операційному рівні окремий підрозділ, що буде займатися проблемними кредитами і знижувати ризик їх не повернення. В той же час кредитний комітет на тактичному рівні повинен розробити методику, процедуру, положення щодо зниження кредитного ризику пов'язаного насамперед з наслідками війни.

Економічний блок механізму управління кредитним портфелем банку визначає певну послідовність дій, котрі в своїй сукупності утворюють процес управління кредитним портфелем відповідно до стратегічних завдань кредитної політики, що визначає потреби забезпечення належного рівня доходності та мінімізацію кредитного ризику.

В процесі кредитної діяльності банку важливі всі етапи управління кредитним ризиком, адже на практиці між ними існує тісний взаємозв'язок. Таким чином, дотримання послідовності та ретельності проведення етапів управління кредитним ризиком кредитного портфеля, забезпечить банківській

установі ефективно управління даним ризиком, зменшить ймовірність непередбачених втрат, а відтак вплине і на рівень отриманих ним прибутків. Тому оцінку якості здійснених етапів управління кредитним ризиком слід аналізувати через досягнення відповідних цільових орієнтирів щодо якості кредитного портфеля, прибутковості та стійкості банку.

Водночас, забезпечення якісного механізму управління ризиком кредитного портфеля на рівні банківської установи надасть йому змогу створити передумови для ефективнішої діяльності та регулювати свої фінансові потоки, які необхідні для своєчасної виплати власних зобов'язань.

Однак слід враховувати, що якість кредитного портфеля значною мірою залежить також від індивідуальних кредитних ризиків, тому оцінка портфеля має здійснюватись за наступним алгоритмом (рисунок Г.4, додаток Г): виявлення джерел і макроекономічних факторів кредитного ризику, а також факторів, які банк не може спрогнозувати, оцінка кредитоспроможності позичальника, його галузевої приналежності, особливостей кредитного продукту, планування та моделювання за допомогою оцінки та прогнозування результатів кредитних вкладень в ті чи інші проекти оптимального для банку кредитного портфеля, контроль та моніторинг рівня ризику.

Особливого значення в системі управління кредитним ризиком належить процедурі контролю та моніторингу за ефективністю кредитного процесу, що дозволить виявити негативні тенденції у зміні факторів ризику в діяльності позичальника, знизити ризикові події та мінімізувати їх вплив на фінансовий стан банківської установи.

Оцінка якості й ефективності кредитного портфеля банківської установи націлена на аналіз оптимального співвідношення дохідності та ризиковості наданих кредитів, що реалізується через їх структурування, тобто поділ на групи у відповідності до кредитного ризику, що дозволяє визначити відхилення фактичних показників від запланованих стандартних величин, встановити рівень кредитного ризику до капіталу і прибутку банківської установи та дасть змогу прогнозувати якість виданих кредитів. Так, у відповідності до стратегії розвитку банку вибирається адекватний для нього портфель (в залежності від агресивної чи консервативної політики), дохідність якого порівнюється із дохідністю інших

активів з метою перерозподілу коштів як за напрямками кредитування так і за активними операціями. Підсумком даного етапу повинна бути оцінка загальної якості кредитної діяльності банку, що, на пряму, залежить від якості сформованого кредитного портфеля банківської установи.

На основі результатів аналізу якості кредитного портфеля, здійснюється коригування кредитної політики банківської установи та структури кредитного портфеля з метою зменшення кредитного ризику, для чого з пріоритетних напрямів кредитування виключаються неблагонадійні галузі, окремі позичальники. Таким чином, оперативне виявлення, аналіз та вплив на рівень кредитного ризику на кожному із зазначених етапів управління кредитним портфелем дозволить сформувати якісний кредитний портфель банківської установи та забезпечити досягнення запланованого рівня дохідності від кредитної діяльності .

Практичне використання цього механізму управління кредитним портфелем АТ «Райффайзен Банк» може надати можливості суттєво підвищити ефективність функціонування банківської установи та активізувати кредитний процес, спрямований на збільшення вкладень у реальний сектор економіки, а саме головне вплине на зниження кредитного ризику.

Таким чином, підводячи підсумок, можна зробити висновок, що ефективність банківської діяльності, а відтак і прибутковість АТ «Райффайзен Банк» в найбільшій мірі залежить від якості оптимального кредитного портфеля, що, за сучасних кризових умов розвитку вітчизняної банківської системи, означає не максимізацію прибутку за рахунок високоризикових вкладень, а навпаки – зважену кредитну політику банку, що передбачає вибір таких варіантів кредитування з альтернативно можливих, які дозволять досягнути запланованих результатів при найменших втратах і при мінімальному кредитному ризику.

Висновки

Кредитування є найважливішим напрямком здійснюваних банком активних операцій, так як кредитний портфель становить найбільшу частку активів банку. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банківської установи, що має свій рівень дохідності та ризику. Тому для успішного кредитування – забезпечення повернення наданих позичок та підвищення дохідності кредитних операцій, банківські установи мають впровадити ефективну та гнучку систему управління кредитним портфелем.

На основі проведеного аналізу наукові підходи до визначення сутності «кредитний портфель», на нашу думку, поняття кредитного портфеля банку можна визначити як сукупність наданих банківською установою кредитів, сформовану з метою одержання запланованого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику. В даному визначенні «кредитного портфеля» знайшли відображення три ключові пов'язані між собою аспекти діяльності банківської установи – ризик, дохідність, ліквідність. Дані параметри найбільш доцільно аналізувати саме з позицій всієї сукупності виданих кредитів в рамках кредитного портфеля конкретного банку. Кредитний портфель банківської установи і повинен розглядатись як єдиний об'єкт управління зі структурою, що систематизовано за видами кредитів, типами позичальників, термінами, умовами кредитування, напрямками вкладень з відповідним рівнем кредитного ризику для банку та дохідності.

З метою ефективного управління кредитним портфелем банку виникає необхідність систематизації видів кредитного портфеля за різними ознаками. Запропонована в роботі комплексна класифікація кредитного портфеля дозволяє всебічно розглянути це поняття і розробити дієві заходи щодо його оптимізації та управління ним.

У сучасних трансформаційних умовах пов'язаного з введенням воєнного стану та дії пандемії, зумовленої вірусом COVID-19, для України вкрай важлива стабільна робота банківської системи, в якій значну роль відіграє належне функціонування кредитного ринку. Дослідження стану кредитного ринку в сучасних умовах нестабільного розвитку вітчизняної банківської системи

дозволило визначити такі тенденції:

– загальний обсяг кредитів резидентам зріс на 10%, кредити корпоративним клієнтам збільшилися на 5%, а домогосподарствам на 21%. Протягом 2021 року постійно знижувався й рівень непрацюючих кредитів, який за результатами 2021 року склав 30%;

– спостерігається тенденція збереження значної частки кредитів банківських установ у національній валюті, тобто поступово відбувається дедоларизація кредитів. Частка гривневих кредитів корпоративним клієнтам за 2021 рік порівняно з 2020 роком збільшилася з 57% до 65%, а частка гривневих кредитів фізичним особам із 84% до 91%;

– спостерігається скорочення довгострокових кредитів, у зв'язку з високими ризиками неповернення даних кредитів і нестабільністю як на фінансовому ринку так і в економіці країни. У 2021 році частка кредитів суб'єктам господарювання на строк понад 5 років склала 18 %, фізичних осіб – 27%. Також спостерігається поступове зростання короткострокових кредитів, так дана частка кредитів суб'єктів господарювання у 2021 році склала 49 %, у фізичних осіб – до 44 %;

– середні ставки за новими кредитами, надані резидентам, весь 2021 рік знаходились у вузькому коридорі 11-12%. При цьому середньозважена ставка за новими кредитами юридичним особам ще з червня 2020 року опустилася нижче за 10%, а весь 2021 рік незначно коливалася в діапазоні 7,7-8,7%. Варто зазначити, що це був перший в історії рік, коли середньозважена ставка протягом всіх місяців була однозначною. Натомість середньозважена ставка за новими кредитами фізичних осіб залишалася на рівні 30%+, хоча в порівнянні з груднем 2020 року і знизилася з 33,7% до 31,9%;

– спостерігається диспропорційність строкової структури банківських депозитів та кредитів, які проявляються у значному перевищенні частки довгострокових кредитів над часткою довгострокових депозитів. Частка депозитів терміном понад 2 роки у 2021 р. склала лише 2,3%.

АТ «Райффайзен Банк» має статус банку з іноземним капіталом та входить до складу потужної міжнародної банківської групи Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ (Австрія), яка посідає чільне місце серед світових лідерів у

сфері надання фінансових послуг, формування кредитної політики та базується на використанні передового світового досвіду. Загальна частка іноземного капіталу в статутному капіталі банківської установи на кінець 2021 року становила 99,10%. АТ «Райффайзен Банк» працює як універсальний банк, надаючи широкий перелік фінансових послуг різним клієнтським сегментам.

Результати діяльності АТ «Райффайзен Банк» протягом 2019-2021 років під впливом доволі негативних наслідків коронакризи на банківський ринок України та світу є доволі стабільним та ефективними, про що свідчить поступове зростання таких показників фінансової діяльності банку, як обсяг власного капіталу, кредитного портфеля, зобов'язань та чистого прибутку. Банк має за мету подальший розвиток у відповідності до високих стандартів групи Райффайзен Банк Інтернаціональ та найкращої європейської банківської практики, а також утримання лідерських позицій у основних сегментах банківського ринку України.

АТ «Райффайзен банк» здійснює свою кредитну діяльність таким чином, щоб вона була ефективною при мінімально-допустимих кредитних ризиках, задовольняла попит позичальників на кредитні ресурси та сприяла розвитку економіки України. У структурі активів АТ «Райффайзен банк» частка кредитного портфеля клієнтів займає більше ніж 50%, це говорить про те, що не дивлячись на коронакризу банк приділяв велике значення розвитку кредитної діяльності і залишався одним із лідерів з обслуговування корпоративних клієнтів та клієнтів малого і мікробізнесу.

Також, необхідно зазначити, що не дивлячись на кризову ситуацію на фінансовому ринку, у 2019-2021 роках в даному банку зменшення кредитного портфеля спостерігалось, тільки у 2020 році. У 2021 році банк посів 1 місце за розміром працюючого кредитного портфеля юридичних осіб за даними статистичної звітності Національного банку України і 7 місце за кредитним портфелем фізичних осіб.

Таким чином, відповідно до стратегії розвитку кредитної діяльності АТ «Райффайзен банк» на 2019-2021 рр., основним цільовим сегментом як у ресурсній базі, так і в кредитуванні залишалися корпоративні клієнти., а саме у 2019 році їх частка склала 86,92%, у 2020 році – 86,88%, у 2021 році – 89,44%. При цьому, в кредитному портфелі банку переважають кредити у національній

валюті (у 2019 році – 73,56%, у 2020 році – 73,25%, у 2021 році – 72,77%), що знижує можливість виникнення ризику погіршення платіжної дисципліни позичальників в умовах валютно-курсових коливань. В кредитному портфелі АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2020 роки переважають короткострокові кредити до 12 місяців, дана ситуація спостерігається майже у всіх вітчизняних банківських установах. АТ «Райффайзен Банк» кредитує суб'єктів господарювання за багатьма видами економічної діяльності. Концентрація кредитного ризику зосереджена на торгівлі, сільському господарстві та харчовій промисловості та виробництві.

АТ «Райффайзен Банк» приділяє велике значення роботі по скороченню непрацюючих кредитів. Частка непрацюючих кредитів в АТ «Райффайзен Банк» у 2019 році дорівнювала 7,7%, у 2020 році – 6,7%, у 2021 році – 2,2%, в той же час частка непрацюючих кредитів в Україні становила 30% у 2021 році, що майже в 14 разів нижче, ніж в середньому по банківській системі України і вказує на його хорошу якість. Однак, під впливом негативних наслідків війни, збільшилась частка непрацюючих кредитів, а саме на 10.2022 року вона становила – 10,1%, тобто якість кредитного портфеля банку знизилась.

Особлива увага в банку приділялася управлінню ризиками і особливо кредитним ризиком, та дотриманню регуляторних вимог, що має на меті підтримання фінансової стійкості АТ «Райффайзен Банк» на оптимальному рівні.

Проаналізувавши фактичні значення нормативів та ключових індикаторів кредитного ризику АТ «Райффайзен Банк» за 2019-2021 роки, дійшли висновку, протягом всього аналізованого періоду всі показники нормативів та ключових індикаторів кредитного ризику знаходилися в межах допустимих норм, що підтверджує високу якість кредитного портфеля даного банку.

Повномасштабне військове вторгнення російських військ в Україну переломило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих кредитів АТ «Райффайзен Банк», яке тривало з 2018 року. На 07.2022 року непрацюючі кредити в АТ «Райффайзен Банк» становили вже 10,1%, що на 7,9 п.п більше ніж у 2021 році. Війна призвела до суттєвого погіршення платоспроможності позичальників, а отже – до зростання втрат від кредитного

ризик. Своєчасна оцінка АТ «Райффайзен Банк» кредитного ризику та проведення виважених реструктуризацій за потреби – запорука подальшої стійкості банку.

Робота із зниженням кредитного ризику та непрацюючими кредитами, що виникнуть сьогодні і будуть ще виникати під час поточної кризи (під час війни), триватиме і після завершення її глибокої фази. Тому в сучасних кризових умовах розвитку банківської системи, для АТ «Райффайзен Банк» першочерговим напрямом удосконалення процесу управління кредитним портфелем є розробка та впровадження інструментів за допомогою яких банк зможе актуалізувати стратегію скорочення непрацюючих кредитів та зниження кредитного ризику.

В наслідок цього для підвищення ефективності банківських операцій в дипломній роботі удосконалено організаційно-економічний механізм управління кредитним портфелем банку, який віддзеркалює основні засади здійснення кредитної діяльності банку, а також визначає організаційні аспекти управління кредитним ризиком та регламентує дії працівників, залучених до кредитного процесу. Застосування такого механізму управління кредитним портфелем банку на практиці дозволить забезпечити заплановані рівні доходності, ризиковості та ліквідності АТ «Райффайзен Банк» в рамках відповідних методів, принципів, важелів, інформаційних потоків і це надасть змогу оперативно адаптувати діяльність даного банку до негативного впливу зовнішніх факторів.

Таким чином, підводячи підсумок, можна зробити висновок, що ефективність банківської діяльності, а відтак і прибутковість АТ «Райффайзен Банк» в найбільшій мірі залежить від якості оптимального кредитного портфеля, що, за сучасних кризових умов розвитку вітчизняної банківської системи, означає не максимізацію прибутку за рахунок високоризикових вкладень, а навпаки – зважену кредитну політику банку, що передбачає вибір таких варіантів кредитування з альтернативно можливих, які дозволять досягнути запланованих результатів при найменших втратах і при мінімальному кредитному ризику.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова правління НБУ №351 від 30.06.2016 р. [Електронний ресурс].: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#top>
2. Активи банків України (2008-2022) [Електронний ресурс] // Мінфін. – 2022. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>
3. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України «Знання», 2011. – 504 с
4. Бондаренко Л. Поняття кредитного портфеля комерційного банку і критерії його конкурентоспроможності / Л. Бондаренко // Вісник НБУ. – 2013. – №3. – С. 31-33.
5. Болгар Т.М. Науково-методичні засади побудови моделі оцінки якості кредитного портфеля банку / Т.М. Болгар // Академічний огляд. – 2016. – №1(44). – С.50-59.
6. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем / Ю. Бугель // Галицький економічний вісник. – 2020. – №2 (27). – С. 157–182.
7. Бугель Ю.В. Проблеми розвитку банківської системи в Україні / Ю.В. Бугель // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 9. – С. 623-626.
8. Васюренко О. В. Банківський менеджмент: посібник / О. В. Васюренко. – К. : Академія, 2011. – 320 с.
9. Версаль Н. І. Теорія кредиту: навч. посіб. / Н. І. Версаль, Т. В. Дорошенко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2017. – 483 с.
10. Волкова В.В. Модель впливу соціально-економічних факторів на обсяг кредитного портфелю банку [Електронний ресурс] / В.В. Волкова, К.А. Ставська // Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». – 2021. – №29. – 57-62. Режим доступу: <https://modecon.mnau.edu.ua>

11. Волкова В.В. Підвищення якості кредитного портфеля як чинник мінімізації кредитного ризику банку / В. В. Волкова, О.С. Власенко // Економіка і організація управління. – 2021. – №2 (42). – С.76-85.

12. Воробйов Ю. М. Кредитування суб'єктів підприємництва в економіці регіону: [монографія] / Ю. М. Воробйов, К. А. Срібна. – Сімферополь: Доля, 2008. – 224 с.

13. Голуб В.М. Управління кредитним портфелем комерційного банку: Автореф. дис. канд.екоп. наук: 08.04.01 / В.М. Голуб; Київ. нац. екоп. ун-т. – К., 2014. – 19 с.

14. Дзюблюк О. В. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки: монографія / О. В. Дзюблюк, О. Л. Малахова. - Тернопіль: Вектор, 2018. - 324 с.

15. Дзюблюк О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. В. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2015. – №3. – С. 30-45.

16. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290, станом на 01.01.2022. Сайт НБУ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

17. Затворницький К.С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. / К.С. Затворницький // Фінансовий простір. 2018. – №4. – С. 99-108.

18. Золотарьова О.В. Концепція кредитної політики комерційного банку та можливості підвищення її ефективності // Ю.В. Півняк, П.Ю. Мартиненко / Науковий вісник Херсонського державного університету. -2014. - №9. – Ч.2. – С. 108-112.

19. Калініченко Л.Л. Теоретичні аспекти формування кредитного портфеля банків / Л.Л. Калініченко, Т. Горбунова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №6. – С. 695-698.

20. Карбівничий І.В. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.00.08 / І.В. Карбівничий. – Суми: Українська академія банківської справи НБУ, 2011. – 20 с.

21. Карпенко Г.В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості

їх інтеграції до світової фінансової системи / Г.В. Карпенко // Фінанси України. – 2017. – № 2. – С.89-96.

22. Коваленко В.В. Розвиток науково-методичних підходів до оцінки проблемних кредитів як складової системи управління проблемними кредитами банку / В. Коваленко, Т. Болгар // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 10. – С. 185–195.

23. Корнеєв В. В. Управління кредитними ризиками комерційних банків в умовах фінансової кризи / В. В. Корнеєв, С. В. Пасько // Наука й економіка. – 2011. – №1 (21). – С. 38-43.

24. Крючко Л.С. Управління кредитним портфелем комерційного банку / Л.С. Крючко, А.В. Сидоренко // Економіка і суспільство. – 2017. – №13. – С. 1139-1142.

25. Консолідована фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк» за 2021 рік [Електронний ресурс]. : Режим доступу: <https://raiffeisen.ua/storage/files/cons-ifrs-sl-ukr-q12021.pdf>

26. Ларіонова К.Л. Аналіз сучасного стану кредитного ринку України в умовах невизначеності коронакризи [Електронний ресурс] / К.Л. Ларіонова // Modeling the development of the economic systems. – 2021. – №2. – С. 40-45. Режим доступу: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10802/1/39%5B1%5D.pdf>

27. Мещеряков А. А. Організація діяльності комерційного банку: Навчальний посібник / А. А. Мещеряков. – К. : Центр навчальної л-ри, 2017. – 608 с.

28. Медведєва І.Б. Стрес-тестування кредитного портфеля банку за макроекономічними параметрами / І.Б. Медведєва // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – №14. – С. 752-757.

29. Сало І.В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І.В. Сало, О.А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2017. – 314 с.

30. Сєрик Ю. В. Управління кредитним портфелем банку / Ю. В. Сєрик // Економіка і управління. – 2012. – № 4. – С. 70-75.

31. Стельмах В.С. Енциклопедія банківської справи України / В.С. Стельмах. – К. : Молодь: Ін Юре, 2011. – 680 с.

32. Статистика фінансового сектору. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс].: – 2022.: Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>

33. Степаненко К.Р. Особливості формування кредитного портфеля банку / К.Р. Степаненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – №7. – С. 111-114.

34. Степаненко С.В. Методи вдосконалення управління кредитним портфелем банку в сучасних умовах [Електронний ресурс]. / Степаненко С.В., Римар О.Г., Гулюк О.І. // Ефективна економіка. 2021. – №3. : Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/90.pdf

35. Степаненко С.В. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб / С.В. Степаненко, Л.О. Ампілогова // Фінансова політика. – 2020. – №4 (144). – С.33-41.

36. Русіна Ю.О. Механізм формування та реалізації кредитної політики банку / Ю.О. Русіна, М.В. Ковтун. // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 1(11). – С. 24-28.

37. Рясних Є. Г. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку / Є. Г. Рясних, А. А. Пономарьов, М. О. Микитин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 2. – С. 146–149.

38. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля / А. Пашков // Фінансовий простір. – 2019. – № 2(18). – С. 14–21.

39. Панова Г. С. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період / Г.С. Панова // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 4. – С. 35–46.

40. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2016. – 316 с.

41. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/books/92.html>.

42. Олійник А.В. Оцінка фінансово-економічних передумов управління кредитним ризиком у банківській системі України / А.В. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2019. – №1. – С.79-86.

43. Урегулювання простроченої заборгованості щодо споживачів-

військовослужбовців та їхніх родичів здійснюватиметься з дотриманням додаткових вимог до етичної поведінки. НБУ. : [Електронний ресурс]. – 2022. : Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uregulyuvannya-prostrochenoyi-zaborgovanosti-schodo-spojivachiv-viyskovoslujbovtziv-ta-yihnih-rodichiv-zdiysnyuvatimetsya-z-dotrimannyam-dodatkovih-vimog-do-etichnoyi-povedinki>.

44. Харченко А.М. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції / А.М. Харченко // Вісник університету банківської справи. – 2020. – № 2. – С. 54-60.

45. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 30% на початок 2022 року. НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>.

46. Чуб П. М. Підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Чуб П. М. – Київ, 2008. – 18 с.

